

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Liiketalous / Julkishallinto

Kirsi Isotalo

VANKEINHOIDON LAKIMUUTOKSET 1970–2010

Opinnäytetyö 2011

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Liiketalous

ISOTALO, KIRSI

Vankeinhoidon lakimuutokset 1970–2010

Opinnäytetyö

43 sivua + 1 liitesivua

Helmikuu 2011

Avainsanat

Vankila, rangaistus, vankeuslaki, rangaistuksen täytäntöönpanoasetus

Opinnäytetyössä selvitetään 1970-luvulta 2010-luvulle tapahtuneita muutoksia vankiloita koskevissa lainsäädännöissä. Lakimuutoksia kuvataan vuosikymmenittäin. Opinnäytetyössä on pyritty huomioimaan suurimmat ja tärkeimmät muutokset. Vuonna 2006 tehtiin vankeinhoidon kokonaisuudistus, jota käsitellään omassa luvussa.

Tutkimusta on tehty perehtymällä alan kirjallisuuteen. Kenttätutkimusta ei ole työssä käytetty. Tutkimus on suppea katsaus viime vuosikymmenien aikana tapahtuneisiin muutoksiin ja syihin, miksi muutoksia on tehty. Historiaosasta käy ilmi vankilaelämä vuosikymmeniä, jopa vuosisatoja sitten, johon verrattuna uudistukset ovat tuoneet vankilaelämää inhimillisempään suuntaan. Euroopan ihmisoikeussopimuksen ja perustuslain pakottamana on jouduttu tekemään osa muutoksista.

Keskeisinä muutoksina olivat vuonna 1975 tehdyt lakimuutokset sekä vuoden 2006 kokonaisuudistus. Näiden muutosten välillä vankeinhoidossa tehtiin yksittäisiä, erillisiä muutoksia, jotka koskivat pienempiä osa-alueita. Kokonaisuudistus toi mukanaan suuremmat muutokset, sekä uuden lain, vankeuslain.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Business Management

ISOTALO, KIRSI

The changes in prisoner care law 1970-2010

Bachelor's Thesis

43 pages + 1 pages of appendices

February 2011

Keywords

prison, punishment, imprisonment law, punishment enforcement act

The objective of the thesis was to study the changes in prison legislation from the 1970s to 2010s. The changes in law are described separately by each decade. The thesis tries to emphasise the biggest and most important changes. There was a comprehensive reform in prisoner care in 2006 and this is described in its own chapter.

The thesis was carried out by studying relevant literature. It does not include any field research. The thesis is a limited study of the changes during the past few decades and the reasons for these changes. The section covering history will describe prison life decades, even centuries ago. In comparison to those times, the changes have brought a more human approach to prison life. Some of the changes have been made due to the European Convention of Human Rights or the Finnish Constitution.

Central to these changes were changes in the law in 1975 and the comprehensive reform in 2006. Between these changes there were smaller, separate adjustments to certain areas. The comprehensive reform brought the biggest changes and a new law, Imprisonment Law.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	6
2	VANKEINHOIDON KEHITYSTÄ	7
2.1	Rangaistuslaitos	7
2.2	Vankilan tarkoitus eräiden teorioiden mukaan	9
2.3	Vankilat	12
2.4	Työ	14
2.5	Historia	14
2.6	Historiaa pakkolaitoksista ja vaarallisista vangeista	17
3	MUUTOKSET 1970-LUVULLA	18
3.1	RTA-paketti	18
3.2	Poistumislupajärjestelmä	18
3.3	Kurinpito	19
4	MUUTOKSET 1990-LUVULLA	20
4.1	Osallistumisvelvollisuus ja päihdevalvonta	20
4.2	Nuorisorangaistuskokeilu	21
5	MUUTOKSET 2000-LUVULLA	22
5.1	Päihdeseurannan laajennus sekä vangin valitusoikeus	22
5.2	Perheosastot	22
6	KOKONAISUUDISTUS VUONNA 2006	23
6.1	Kokonaisuudistuksen keskeiset periaatteet ja tarkoitus	24
6.2	Vangin kohtelusta ja oikeuksista	25
6.3	Vankiloiden virkamiehistä	26
6.4	Normaalisuusperiaate	26
6.5	Sijoittuminen ja tulotarkastus	27
6.6	Rangaistusajan suunnitelma	27
6.7	Vapaa-aika	29

6.8 Vangin ulkopuolisten yhteyksien ja lupien valvonta	29
6.9 Tapaamiset	31
6.10 Poistumislupa	32
6.11 Kurinpito	32
6.12 Koevapaus	33
6.13 Vaaralliset rikoksenuusijat ja pakkolaitos	33
7 VANKILAN SISÄLLÄ	35
8 VAPAUTUMISEN JÄLKEEN APUA KRIS SUOMI RY:LTÄ	37
9 HYVÄKSYTYT LAKIESITYKSET	39
LÄHTEET	41
LIITE 1 Vankiloiden uudet nimet	44

1 JOHDANTO

Aihevalintani lähtökohtana oli oma mielenkiintoni vankiloiden muutoksia vuosikymmenien kuluessa kohtaan. Vankeinhoito on kokenut suuria muutoksia, jotta olemme päässeet nykyiseen. Työlläni ei ole toimeksiantajaa, vaan aihe alkoi hahmottua mietittyäni omia kiinnostuksen kohteita sekä sen kohtaamista uuden lainsäädännön kanssa.

Tutkimusongelma oli muutokset lainsäädännössä, miten ne käytännössä koettiin puutteellisiksi tai muista syistä tarpeellisiksi muuttaa ajan kuluessa. Millaisia muutokset ovat olleet vuodesta 1970 vuoteen 2010 ja millaisia ne mahdollisesti tulevat olemaan tulevaisuudessa?

Tutkimusmenetelmänä oli pöytälaatikkotutkimus, jossa perehdyin jo olemassa olevaan materiaaliin seuraamalla lehtiä, lukemalla alan kirjallisuutta ja katsomalla televisio-ohjelmia. Hyödyllisimmiksi lähteiksi osoittautuivat kirjat Vankeinhoidon perusteet, sekä Vankeuspaketti. Ensimmäisessä vankeinhoitoa on käsitelty enemmän sosiologisesti mutta varsin selkeästi ja kattavasti, sekä jälkimmäinen kiteytti vankeinhoidon kokonaisuudistuksen sekä aiempia muutoksia erittäin selkeästi. Pääpaino työssäni olikin vuosi 2006, vaikka aiempia vuosikymmeniä tutkimalla sai selvempää kokonaiskuvaava uudistuksen tarpeesta.

Jatkoa ajatellen huomioin myös uusia voimaan tulevia lakimuutoksia kuten valvontarangaistus ja henkirikoksista tuomittujen vankien vaarallisuuskartoitukset. Näiden pohjalta voisi aiheelle löytyä lisää tutkittavaa, ja ajan kuluessa saisi myös näyttöä kokonaisuudistuksen tarpeellisuudesta ja puutteista käytännössä.

Työssäni olisin voinut pyrkiä tekemään kenttätutkimusta, minkä puuttuminen jäi harmittamaan. Työ olisi ehdottomasti saanut enemmän käytännönläheisyyttä ja vaatinut vierailuja vankiloihin, mutta valitettavasti ajankäytöllisistä syistä työ jäi teoreettiseksi lakimuutosten tarkasteluksi. Aiheeseen olen tyytyväinen ja koin aiheen tutkimisen erittäin innostavana. Asiaan syvempi perehtyminen muutti käsityksiäni vankien elämästä ja tietynlainen mustavalkoisuus ajatuksistani on hälvennyt.

2 VANKEINHOIDON KEHITYSTÄ

2.1 Rangaistuslaitos

Rangaistuslaitoksella tarkoitetaan vankilaa. Lain mukaan rangaistuslaitoksia ovat vankilat, avolaitokset ja nuorisovankilat. Vankilat voidaan jakaa karkeasti kahteen tyyppiin: suljettuun vankilaan sekä avovankilaan. Aiemmin (nimimuutos tuli 2001 vuoden alussa voimaan) vankilat oli jaettu useampaan eri alalajiin:

* Suljettuja laitoksia ovat entiset keskusvankilat, lääninvankilat ja nuorisovankila. Näiden alla voi toimia avolaitoksina työsiirtoloita tai avovankilaosastoja

* Avolaitoksia ovat entiset varavankilat, avovankilat ja kurssikeskus sekä itsenäisten laitosten alaisuudessa toimivat työsiirtolat ja avovankilaosastot.

Nykyään vuoden 2001 nimimuutoksen jälkeen vankilat on jaettu kahteen yllämainittuun tyyppiin. Esimerkiksi Helsingin keskusvankila muutettiin Helsingin vankilaksi ja Helsingin lääninvankila Helsingin tutkintavankilaksi. (liite 1) (Rikosseuraamusvirasto.)

Avolaitokseen voi Rikosseuraamuslaitos määrätä tuomitun, jonka tuomio on enintään kaksi vuotta. Edellytyksenä on henkilön soveltuvuus avolaitokseen, sekä voidaan olettaa, ettei hän poistu sieltä luvatta. Avolaitokset ovat kaikki päihteettömiä, joten tuomitun tulee sitoutua päihteettömyyteen. (Vankeinhoidon perusteet 2002, 59.)

Nuorisovankila on sijoitettu Keravalle (Keravan nuorisovankila). Lisäksi muutamaan muuhunkin vankilaan tai avolaitokseen voidaan sijoittaa nuorisovankeja. Nuorisovankilassa on tarkemmin keskitytty nuoren tarpeisiin, ja nuoren on esimerkiksi voitava jatkaa peruskoulua ja ammattiin valmistavaa koulutusta. Vankilassa huomioidaan nuoren ikä, mutta muutoin ei vankeusaika eroa tavallisen rangaistunvangan arjesta. (Vierailulle vankilaan, 1996, 38) Nuorisovankilaan tai nuorisovankilaosastolle voi vankilaoikeus sijoittaa rikoksenteijän, joka on rikoksen tekohetkellä ollut 15–20-vuotias ja jonka tuomio on kuudesta kuukaudesta neljään vuoteen. Nuorisovankilaan määräämisen edellytyksenä on myös, että nuori on kehityskelpoinen ja tarvitsee sitä kasvatusta ja opetusta, jota nuorisovankilassa voi saada. (Vankeinhoidon perusteet 2002, 59.)

Erityisiä vankeinhoidollisia yksiköitä ovat nuorisovankila, pakkolaitos eli pytty, vankimielisairaala ja vankisairaala (Vierailulle vankilaan 1996, 36).

On myös vankimielisairaala, johon voidaan sijoittaa psykiatrasta hoitoa vaativia vankeja. Tällainen löytyy Turusta (Annes) sekä Helsingin vankilan psykiatriselta osastolta. Näissä, sekä Kuopion vankilassa voidaan suorittaa mielentilatutkimuksia. (Vierailulle vankilaan 1996, 38).

Vankisairaalassa (sijaitsee Hämeenlinnassa) taas voidaan hoitaa pidempiaikaissairaita vankeja. Myös huumeidenvieroitus hoito usein tapahtuu vankisairaalassa. Joissakin sairaaloissa on sairausosastoja, ja Helsingin vankilan yhteydessä on vuodeosasto. (Vierailulle vankilaan 1996, 38.)

Progressiivirangaistuksen aikaan vankiloissa oli eri osastoja, päivä-, yö-, ja yhteisellejä. Nykyään vankeinhoito on yksilöllisempää ja vangeilla on mahdollisuuksien mukaan yksittäisselli. (Vierailulle vankilaan 1996 , 36.)

Normaalirangaistuksen perusajatuksena on klassisen rikosoikeuden korostama legaliteetti- ja suhteellisuusperiaate. Tämän mukaan rangaistus on määrätty laissa rikokseksi määritellyn teon suhteessa rikoksen tekoon ja siitä ilmenevään tekijän syyllisyyteen. Uusklassismi haluaa myös korostaa tasa-arvoisuutta ja oikeudenmukaisuutta ja näin ollen myös hylkää yksilörangaistukset. Lyhyesti sanottuna uusklassismi katsoo: samasta rikoksesta sama rangaistus. (Vankeinhoitolaitos, analyysi toiminnasta ja kehittämissuhteita 1988, 17.)

Vankeinhoito on osa rikosoikeudellista seuraamusjärjestelmää. Vankeusrangaistus on Suomessa ankarin mahdollinen keino ja valtion voimakkain puuttuminen kansalaisen asemaan ja koskemattomuuteen. Rangaistukseen sisältyy kärsimystä ja haittaa, se on seuraamus jonkin lain rikkomisesta, ja kohteena on rikoksentekijä. Vanki on henkilö, joka on tuomittu oikeudessa vapausrangaistukseen ja suorittaa sitä valtion rangaistuslaitoksessa (vankila, avovankila, työsiirtola). (Vankeinhoidon perusteet 2002, 34.)

Vapausrangaistus pannaan täytäntöön rangaistuslaitoksissa, eli näitä ovat suljetut vankilat, avolaitokset, työsiirtolat. Suljetut vankilat käsittävät keskus- ja lääninvankilat: lääninvankilat toimittavat asiakkaita keskusvankiloille.

Yksi vankilan tehtävä on säilyttää sinne sijoitettuja vankeja. Toisaalta nykypäivän ehkä tärkeimpänä tehtävänä voidaan pitää myös vangin vapauttaminen, eli vankilan tulee ylläpitää ja mahdollisuuksien mukaan lisätä vangin itsenäisen selviytymisen mahdollisuuksia siviilissä sekä pyrkiä minimoimaan vapaudenmenetyksen aiheuttamia haittoja. (VankL 1. luku.)

Vankeus on pantava täytäntöön siten, että täytäntöönpano on turvallista yhteiskunnalle, henkilökunnalle ja vangeille. Vankeuden täytäntöönpanosta vastaavien viranomaisien on huolehdittava siitä, ettei vankeuden aikana kukaan oikeudettomasti puutu vangin henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Vankilan olot on järjestettävä niin pitkälle kuin mahdollista vastaamaan yhteiskunnassa vallitsevia elinoloja. (VankL 1. luku 3. § 2. mom.)

Vangin mahdollisuuksia ylläpitää terveyttään ja toimintakykyään on tuettava. Vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja on pyrittävä ehkäisemään. (VankL 1. luku 3. § 3. mom.)

2.2 Vankilan tarkoitus eräiden teorioiden mukaan

Vankilan tarkoitusta on mietitty vuosien saatossa enemmänkin. Aiemmin vankilan tehtävänä oli eristää, kostaa ja pelottaa, nykyisin yksilöllinen vangin kuntouttaminen on ensisijainen lähtökohta. Nykyaikaisen vankilan voidaan katsoa syntyneen päämääränään rikoksenteijöihin vaikuttaminen. Se on erona aiempien vuosien tyrmäöloihin säilömiseen ja pelotteluun. (Vankeinhoidon perusteet 2002, 123.)

Sovitusteorian mukaan rikoksenteijä sovittaa rikoksensa suorittaessaan rangaistusta. Teorialla perustellaan rangaistusten käytön oikeudellisuus. Juridisen sovitussajatuksen mukaan rangaistukset perustellaan lakien rikkomisella. Sosiaalipsykologisen sovitussajatuksen mukaan taas rikoksesta seuraa rangaistus, joka on yleisen oikeustajun mukainen. Sovitusteoria keskittyy tehtyyn rikokseen ja rangaistus on rikoksen oikeudenmukainen sovitus. Myös voidaan pitää kostoajatteluna, eli rikkoessaan lakia, tekijä saa osakseen koston. Pahimmillaan historiassa on käytetty silmä-silmästä -periaatetta. (Kurki, et al. 2010, 27.)

- yleispreventio: yleisestävyys, vanki esimerkkinä muille rikoksen tekijöille. Ajatellaan, että ihmisten tietoisuus lisääntyy ja he eivät halua tehdä toisten tekemiä virheitä uudestaan.
- erityisestävyys: rikosentekijä ei uusisi rikosta koettuaan rangaistuksen. Rikollinen ei halua uusia rikoksiaan tietäen mikä siitä seuraa.
- eristetään rikoksen tekijä muista ja yhteiskunnasta, ei pääse uusimaan tekojaan. (Vankeinhoidon perusteet 2002, 123.)

Vuokko Karsikas (1989, 17) kirjoittaa rangaistuslaitoksen tehtävästä seuraavasti: *”Rangaistuslaitoksen tehtävänä on panna täytäntöön ehdottomat vankeusrangaistukset ja sakon muuntorangaistukset sekä huolehtia tutkintavankeuden toimeenpanosta. Täytäntöönpano on vankeinhoitoasetuksen mukaan suoritettava siten, ettei se tarpeettomasti vaikeuta vaan mahdollisuuksien mukaan edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan. Vapaudenmenetyksestä aiheutuvia haittoja on mahdollisuuksien mukaan ehkäistävä.”*

Vankeinhoidon perusteet -kirjan (2002, 30) mukaan vankilan tehtävä on panna täytäntöön vankeusrangaistuksia sekä pyrkiä samalla kuntouttamaan vankeja. Näin ollen vankilan tulisi olla sekä pelottava, negatiivinen, ennaltaehkäisevä, että kuntouttava, positiivinen laitos.

Nykypäivänä vankilan tärkein tehtävä ei enää ole säilyttää vankeja, vaan vapauttaa heidät. Jo ennen vankilaan astumista jokainen vanki arvioidaan tarkasti ja selvitetään hänen mahdollisuutensa selviytyä elämästä vankeusrangaistuksen jälkeen. Vankilassa oloajan elämän tulisi olla mahdollisimman normaalia: samanlaista kuin se olisi vapaudessa. Huomioon otetaan tietysti vankilan olosuhteet. Suljetussa vankilassa olo poikkeaa huomattavasti normaalielämästä. Mutta vankilan tulisi pyrkiä siihen, että elämä muurien sisällä olisi mahdollisimman normaalia, eikä se liikaa eristä rangaistuksen kärsijää yhteiskunnasta. Tämä sama ilmenee esimerkiksi Euroopan neuvoston vankilasääntöjen I osassa, perusperiaatteissa, numero 5: *”Elämän vankilassa on vastattava mahdollisimman pitkälle yhteiskunnassa elämisen myönteisiä piirteitä.”*

”Yhteiskunta erottaa yhteiskunnasta ja sit olettaa et se ihminen oikeesti osaa hoitaa ne asiat kun se palaa sinne takasi. Sit se ei kestä sitä ku se ei osaa niitä. Ahistaa ja pelottaa ja kaikkee, niinku samanikäisillä on talot, autot, perheet. Mä elin sellases sinkkuboksis ilman ammattii jollain kelan rahoilla. Ei, ei hirveesti nostanu itsetuntoo.” –Sami, entinen vanki Ylen Kakola -ohjelmassa.

”Sossuun ei viittiny sitä toimeentulohakemusta täyttää ku ei sitä osannu täyttää. Paskat, antaa olla.” –Timo, Entinen vanki, Ylen Kakola -ohjelmassa.

Vuonna 2006 koettiin muutoksia Suomen ja Euroopan vankiloissa, kun useat eri lakimuutokset tulivat voimaan. Suomen vankiloiden vankeinhoidon kokonaisuudistus oli suuri muutos, ja ovat ne olleet erittäin tärkeitä vankilaitoksen aikojen saatossa. Kokonaisuudistus tuli voimaan 1. lokakuuta 2006. Samaisena vuonna tammikuun 11. päivänä hyväksyttiin Euroopan neuvoston ministerikomiteassa Euroopan neuvoston uudistetut vankilasäännöt. Vankilasäännöt sisältävät yhteiset periaatteet ja menettelytavat, joita tulisi noudattaa vapautensa menettäneiden henkilöiden kohtelussa Euroopan neuvoston jäsenmaissa.

Vankilasäännöissä erityisesti keskitytään tasa-arvoiseen ja oikeudenmukaiseen kohteluun. Näillä säännöillä korvataan ministerikomitean vuonna 1987 hyväksymät vankilasäännöt.

Tärkeimmät säännöt, eli peruseriaatteet ovat:

1. Kaikkia vapautensa menettäneitä henkilöitä on kohdeltava heidän ihmisoikeuksiaan kunnioittaen.
5. Elämän vankilassa on vastattava mahdollisimman pitkälle yhteiskunnassa elämisen myönteisiä piirteitä.
6. Vankeuden täytäntöönpano on järjestettävä siten, että se edistää vapautensa menettäneiden henkilöiden sopeutumista takaisin yhteiskuntaan.

(Euroopan neuvoston vankilasäännöt, Rikosseuraamusalan koulutuskeskus Oppikirja 2/2007)

2.3 Vankilat

Aluevankila: Vankeinhoitolaitokseen kuuluu 1.10.2006 alkaen viisi aluevankilaa; Etelä-Suomen aluevankila Riihimäellä, Länsi-Suomen Aluevankila Turussa, Kaakkois-Suomen Aluevankila Mikkeliässä, Itä-Suomen Aluevankila Kuopiossa ja Pohjois-Suomen Aluevankila Oulussa.

Riihimäen vankila on 223-paikkainen suljettu vankila miehille. Vankilassa on 16 osastoa sekä varmuusosasto. Rikosseuraamuksen tekemän selvityksen mukaan vankilaan ei voida sijoittaa enempää vankeja, sillä kaikki tilat ovat jo tehokkaassa käytössä. (Rikosseuraamusviraston vankilakohtaiset arviot.)

Turun vankila on suljettu vankila, jossa tällä hetkellä on 308 paikkaa miesvangeille sekä 38 paikkaa naisvangeille. Miehille on 15 osastoa ja naisille 2. Vankilassa on sekä tutkintavankeja, rangaistusvankeja sekä muuntorangaistusta suoritavia. (Rikosseuraamusviraston vankilakohtaiset arviot.)

Turun vankila on otettu käyttöön vuonna 2007 ja alueella on myös varaus vielä kolmannelle sellirakennukselle, johon voitaisiin sijoittaa 78 vankia. Kustannusarvio tälle sellirakennukselle olisi noin 10-12miljoonaa euroa. (Rikosseuraamusviraston vankilakohtaiset arviot.)

Konnunsuon vankila on suljettu vankila, paikkoja siellä on miehille 199 ja naisille 10, rakennuksia on kaksi joissa osastoja 12. Vankilaan sijoitetaan rangaistusvankeja, sakon muuntorangaistusvankeja sekä hovioikeuden päätöstä odottavia tutkintavankeja. (Rikosseuraamusviraston vankilakohtaiset arviot.) Vankilan vuokrasopimus oli voimassa 31.12.2010 saakka. Helsingin sanomat uutisoivat 22.11.2010, että vankila on myyty kiinteistösijoitusyhtiö Royal House Oy:lle (Härkönen 2010).

Mikkelin vankila on suljettu vankila, jossa paikkoja on 56 miesvangeille. osastoja on 4 ja vankilaan sijoitetaan sekä rangaistusvankeja, tutkintavankeja ja sakon muuntorangaistusta suorittavia vankeja. Mikkelin vankilasta tullaan tekemään 120-paikkainen suljettu vankila, mutta tulee toimimaan 160-paikkaisena suljettuna vankilana. Vankilaan on suunniteltu 60-paikkainen naistutkintavankiosasto,

muut paikat ovat tutkinta- ja vankeusvangeille. (Rikosseuraamusviraston vankilakohtaiset arviot.)

Kuopion vankilassa on sekä suljettuja vankipaikkoja, että avovankila. Suljetussa vankilassa rangaistustaan suorittaa 50 miesvankia viidellä eri osastolla ja avovankilassa 25 miesvankia. Suljettu vankila on tarkoitettu rangaistusvangeille, sakon muuntorangaistusta suorittaville sekä tutkintavangeille. Hankesuunnitelman mukaan suljetusta vankilasta tulee 68-paikkainen ja vastaavasti 25-paikkainen avovankila muunnetaan 20-paikkaiseksi vapauttamisyksiköksi. (Rikosseuraamusviraston vankilakohtaiset arviot.)

Helsingin vankila on suljettu vankila vuodelta 1881, jossa miehille on paikkoja 328 (300). Asunto-osastoja on viidessä rakennuksessa. Suomenlinnassa sijaitseva avo-osasto käsittää 75 avopaikkaa miehille. uusien tilojen valmistuttua paikkoja avovankilassa tulee olemaan 95. Hämeenlinnan vankilassa on 58 suljettua vankipaikkaa miehille ja 116 suljettua vankipaikkaa naisille. Naisilla on käytössään äiti-lapsi-osasto. (Rikosseuraamusviraston vankilakohtaiset arviot.)

Jokelan vankilassa on miehille suljettuja vankipaikkoja 112, joista muurivankilassa 84 paikkaa (osastot 1-4) ja 28-paikkainen sakkovankila (Sakkola A ja B) sekä 16-paikkainen avo-osasto C. Vankilaan sijoitetaan sekä tutkintavankeja, rangaistusvankeja että sakon muuntorangaistusvankeja. Keravan vankila on 172-paikkainen suljettu vankila lähinnä nuorille, ulkomaalaisia ja lyhyt tuomioisia vankeja etelä-suomen läänistä. Vankila on otettu käyttöön vuonna 1891 ja vuonna 1965 rakennettiin vankilan yhteyteen oma nuorisovankilarakennus. (Rikosseuraamusviraston vankilakohtaiset arviot.)

Vantaan vankilassa on 166 suljettua paikkaa miehille, jotka istuvat tutkintavankeuttaan. Heitä sijoitetaan vantaan vankilaan uudenmaan, Itä-Uudenmaan ja Kanta-Hämeen käräjäoikeuksien alueelta sekä Helsingin hovioikeuden tuomiota odottavat. Kylmäkosken vankilassa on 113 suljettua vankipaikkaa miesvangeille. Vaasan vankilasta löytyy paikkoja kolmelle naisvangille sekä 61lle miesvangille. Nämä vankipaikat ovat suljettuja. Vankilan yhteyteen voitaisiin suunnitella 10–20-paikkainen vapauttamisyksikkö. (Rikosseuraamusviraston vankilakohtaiset arviot.)

Pyhäselän vankilassa on suljettuja vankipaikkoja 70lle miehelle viidellä osastolla ja 17lle naiselle kahdella osastolla. Sukevan vankilassa on 176 suljettua vankipaikkaa miehille. Oulussa suljettuja paikkoja on miehille 87 ja 9 naisille. Oulun vankilassa on myös rakennus avovangeille. Pelson vankilassa suljettuja paikkoja on miehille 200 ja naisille 9. (Rikosseuraamusviraston vankilakohtaiset arviot.)

2.4 Työ

Euroopan neuvoston vankilasäännöissä (2007, 14) mainitaan, että työtä on pidettävä myönteisenä osana vankilan päiväjärjestystä, ei koskaan rangaistuksena. Myös vangeille on pyrittävä tarjoamaan riittävää ja hyödyllistä työtä. Tässäkin tulee ilmi vankilan vapauttava tarkoitus, eli työn on mahdollisuuksien mukaan pidettävä yllä tai lisättävä vankien kykyä ansaita elantonsa vapauduttuaan. Vankien on myös itse pystyttävä valitsemaan tarjotuista töistä oman mielenkiinnon (ammatinvalinnan) rajoissa. Myös on sanottu, että laitoksissa käytettyjen työjärjestelyjen ja -tapojen on muistutettava mahdollisimman paljon vastaavia työoloja vankilan ulkopuolella, jotta se olisi mahdollisimman suureksi hyödyksi vapautuvalle vangille. Työstä maksetaan korvausta, joista osa menee suoraan vangin tilille, ja varat hän saa käyttöönsä vapauduttuaan, ja osan vanki saa käyttöönsä vankilassaoloajaksi.

”Vankilassa työnteon merkitys on aika iso, koska se rikkoo sen sellissä istumisen rutiinin, elikkä pääsee hetkeks aikaa muitten kans yhdessä tekemään jotain. Tai et pääsee ainaki sieltä sellistä pois. Ja sillä on seki merkitys et saa vähä rahaa millä on varaa ostaa itelleen tupakkaa, kahvia.. näitä tällasia perushyödykkeitä. Ikävä kyllä silloin kun mä olin viimisellä tuomiolla, niin oli jo niin täynnä vankilat, et ei ollu, tota, työtehtäviä hirveesti tarjolla, nii se näky kyl siin vankilan meiningissä mitä se oli. Eli porukasta tuli aggressiivisempaa koska ne oli kopissa enemmän aikaa.” –Sami, entinen vanki, Ylen Kakola -ohjelmassa.

2.5 Historia

Vuoden 1734 rikoslaki määritteli vankilan tehtäväksi säilyttää vankeja. Tuo laki määrätti, että tuomion perustaksi riitti syytetyn tunnustus tai kahden sivullisen todistus. Todistajien löytyminen oli usein kiven alla, joten vankeudella yritettiin pelotella syytettyä ja saada hänet tunnustamaan. Syytetty suljettiin vankilaan odottamaan tuomiota,

eli tällä oli vielä mahdollisuus tunnustaa. Vuonna 1779 Ruotsin kuningas Kustaa III kielsi kidutuksen ja alkoi vähentää kuolemanrangaistuksia. Lopullisesti vuonna 1826 Venäjän tsaari Nikolai I päätti lopettaa kuolemanrangaistukset Suomen ollessa Venäjän vallan alla. Samaan aikaan annettiin määräys Suomen miesrikollisten karkottamisesta Siperiaan kärsimään rangaistuksiaan. 21 vuotta myöhemmin Siperiaan lähetettiin myös naisvankeja. Karkotukset jatkuivat aina vuoteen 1888, ja tuona aikavälinä Siperiaan lähetettiin 3321 rikollista. (Nykänen & Tervo 2010, 28, 31.)

Vuonna 1889 eduskunta hyväksyi uuden rikoslain sekä rangaistusten täytäntöönpanoa koskevan asetuksen. Muun muassa ruumiinrangaistus poistui käytöstä (esimerkiksi raipparangaistus, silmien puhkominen, korvan irtileikkaaminen, tai pelkkä kivun aiheuttaminen) mutta silti vielä vuoteen 1944 saatiin rangaistuksena käyttää enintään 25 lyöntiä tai sulkemista pimeään selliin. Jotkut vanhat muistelot kertovatkin kurituskävelystä, jolloin vangin piti kävellä polkua jossa oli miehiä ruoskien kanssa kahta puolta. Kun vanki käveli polun läpi, jokaisen miehen tuli lyödä vankia ruoskalla kerran niin kova kuin jaksoi. Ruoskijoita itseään odotti rangaistus, elleivät he totelleet lyöntimääräyksiä. (Nykänen & Tervo 2010.)

Vapausrangaistus säädettiin vuonna 1889 ensisijaiseksi rangaistusmuodoksi, joka siten taas puolestaan jaettiin kahteen: joko kuritushuonerangaistukseen tai tavalliseen vankeusrangaistukseen. Kuritushuone oli kovin rangaistus, ja sitä voitiin määrätä lievimmissä tapauksissa kuudeksi kuukaudeksi ja pahimmissa tapauksissa elinkaudeksi. Kuritushuonerangaistuksen saivat vaaralliset vangit, ja kuritushuone oli karumpi ja rajoitetumpi kuin tavallinen selli. Kuritushuone poistettiin Suomessa vuonna 1975. Lakiin tuli säännös, että kuritushuonerangaistuksen saaneiden tuomio muutettiin samantavaiseksi tavalliseksi vankeudeksi. Kuritushuone muutettiin ”pytyksi”, eli pakkolaitokseksi. Suomessa pakkolaitoksia ei ole erikseen, vaan pakkolaitosvankeja on sijoitettu muutamiin suurempiin keskusvankiloihin. Siellä vangin elämä ei juuri eroa normaalista rangaistusvangin elämästä. (Nykänen & Tervo 2010, 23.)

1800-luvulla tuomion suorittamisen alku oli erittäin raskasta ja se löyseni tuomion loppua kohden. Käytössä oli progressiivijärjestelmä, jolloin asteittain lievennettiin vangin vankeutta. Aluksi vanki esimerkiksi eristettiin muista ja käyttäytymissäännöt olivat ankarat. Kun vapautuminen lähestyi, oli viimeisenä valvottu ehdonalainen, jossa vanki pääsi jo hieman totuttelemaan vapauteen, mutta erittäin tiukasti valvottuna. Jos

ehdonalaisaikana vanki syyllistyi rikokseen tai rikkoi muita käyttäytymissäntöjä, hän joutui suorittamaan jäännösrangaistuksen, eli jäljellä olevan vankeuden osan välittömästi.

Rangaistusten täytäntöönpanoasetuksen mukaan ehdonalainen vapaus koski vain pitkäaikaisvankeja, eli rangaistus tuli olla vähintään kolme vuotta, ja suoritettuna siitä vangilla oli oltava kolme neljäsosaa. Vuonna 1931 muutettiin ehdonalaiseen vapauteen pääsemistä niin, että jo kaksi kolmasosaa rangaistusta kärsineet pääsivät ehdonalaiseen. Vuonna 1944 samaa asetusta laajennettiin niin, että ensikertalaisen oli mahdollista päästä ehdonalaiseen puolet tuomiosta suoritettuaan. Ensikertalaisella tarkoitettiin myös aiemmin istunutta vankia, jos edellisestä vankeudesta tai kuritushuone-tuomiosta oli kulunut viisi vuotta. Nuoren rikosentekijän taas voi päästää ehdonalaiseen vapauteen hänen kärsittyään yksi kolmasosaa rangaistuksesta. Nuorella rikosentekijällä tarkoitetaan yli 15 mutta alle 21 -vuotiasta (262/1949). Nämä määrät ovat edelleen voimassa suomessa. (Hallituksen esitys Eduskunnalle vankeutta ja ehdonalaista vapauttamista koskevaksi lainsäädännöksi.)

Sodan jälkeen vankilan johtaja sai määrätä vangin yksinäisselliin viikoksi, ja johtokunnalla oikeus oli määrätä 20 vuorokaudeksi. Aikaisemmin voitiin määrätä myös kova makuusija, ruoan puolittaminen, tai vedellä ja leivällä (vesileipärangaistus) pärjäämistä kahdeksaksi vuorokaudeksi. Näitä kutsuttiin kovennukseksi, ja se lyhensi rangaistusta. 1970-luvulla kuitenkin kovennuksista luovuttiin, vaikka eristäminen määrääjäksi oli edelleen sallittua.

Vaarallisimmat vangit pidettiin yleensä jalkakahleissa, jotka olivat kymmenen kilon painoiset. Erittäin vaaralliset vangit taas kahlittiin liivirautoilla. Tällöin takorautakahle kiersi kaulan, vyötärön ja raajat, osat vielä yhdistettiin ketjuilla, jolloin painoa kahleelle tuli jopa kolmekymmentä kiloa. Niiden käyttö väheni ajan mittaan, mutta vasta 1970-luvulla raudoittamisesta luovuttiin kokonaan. Tästä lisää luvussa 3. (Nykänen & Tervo 2010, 22.)

Aiemmin työ oli pakollista jokaiselle vangille. Vankiluvun kasvettua ja töiden vähenettyä kuitenkin työ muuttui vapaaehtoiseksi. Kaikille ei enää ollut edes tarjota töitä, ja etenkin myöhemmin, kun työn tarkoituksesta tuli tärkeämpi (ihan mitä tahansa työtä ei enää voitu teettää vangeilla, vaan työn piti olla oikeaa, ja sillä piti olla tarkoitus), vähenivät työtkin huomattavasti. Työ oli palkallista. Esimerkiksi kuolemanrangaistuk-

sista päätettiin luopua myös osittain siksi, että ajateltiin ettei rikollista kannattanut tappaa, vaan pakkotyöhön määräämällä rikollinen saatiin tuottamaan. (Kurki-Suutarinen 2010, 22.)

Vankilassa samassa sellissä on saattanut olla useitakin vankeja. Pieneen koppiin laitettiin patjat lattialle, ja nukkujia siellä saattoi olla esimerkiksi kuusi. Kun patjat oli aseteltu, ei tilaa ollut liikkua ja asioilleen mennessä piti hypätä useammankin muun vangin yli. Tämä tietysti aiheutti levottomuutta muissa vangeissa, ja nukkuminen oli tunka-alaista ja pätkittäistä. Myös hygienia oli eritasoisia kuin nyt, ja koppakuoriaisia vilisteli lattioilla. Vangeilla oli käytössään suihkeita, joita suihkutettiin vaatteisiin ja patjoihin, etteivät torakat häiritsisi öisin. (Nykänen & Tervo 2010.)

2.6 Historiaa pakkolaitoksista ja vaarallisista vangeista

Vuonna 1932 säädettiin laki vaarallisista rikoksenuusijoista (180/1932). Laki perustui erityisestävään ajatteluun, että parantumattomat, turvallisuudelle vaaralliset rikolliset tuli eristää yhteiskunnasta määräämättömäksi ajaksi. Vuoden 1932 laki kumottiin vuonna 1953 vaarallisten rikoksenuusijain eristämisestä annetulla lailla (317/1953). Hallitus totesi monen rikoksenuusijan syyllistyvän lievempiin rikoksiin, eikä törkeisiin rikoksiin. Yhteiskuntaa haluttiin suojella näiltä rikoksilta, joten näiden rikosten tekijöiden eristämistä lisättiin. Myös alentuneesti syyntakeisia vaarallisia rikoksia eristettiin pakkolaitoksiin. Tämä johti siihen, että jopa kuusi prosenttia vangeista oli 1960-luvun lopulla eristettynä pakkolaitokseen. Pakkolaitokseen eristämisen sisältönä oli se, että vanki suoritti kaikki tuomitut rangaistuksensa ja aiemmat jäännösrangaistukset vankilassa ja vasta tämän jälkeen hänet vapautetaan ehdonalaiseen vapauteen. Rangaistusten, jotka vanki suoritti pakkolaitoksessa, ei tarvinnut olla rangaistuksia, joista määrättiin pakkolaitoseristys. Laki mahdollisti myös sen, että eristetty vanki pidetään vankilassa epämääräisen ajan yli tuomioistuimen määräämän rangaistusajan.

Vuonna 1971 pakkolaitokseen eristämisen edellytyksiä kevennettiin huomattavasti. Tästä eteenpäin vain toisen hengelle tai terveydelle vaarallisia rikosentekijöitä on voitu eristää pakkolaitoksiin. Edellytyksenä on törkeää väkivaltaisuutta tai vaarallisuutta osoittanut rikos, josta tuomitaan vähintään kahdeksi vuodeksi vankeuteen. Tällaisia ovat esimerkiksi murha, tappo, törkeä pahoinpitely, törkeä ryöstö, törkeää väkivaltaa käyttäen tehty väkisinmakaaminen sekä muut törkeät rikokset, sekä tällaisten rikosten yritys tai osallisuus. Lisäksi edellytetään, että rikosentekijä on syyllistynyt

vastaavaan rikokseen edellisen kymmenen vuoden sisällä ja henkilöä on pidettävä erittäin vaarallisena. Tämän muutoksen myötä pakkolaitosvankien määrä on laskenut huomattavasti. Viime vuosina pakkolaitokseen eristettyjä on ollut keskimäärin 20. (Mohell & Pajuoja 2006, 308.)

3 MUUTOKSET 1970-LUVULLA

3.1 RTA-paketti

Vuoden 1889 rikoslakiuudistuksen jälkeen 1970-luvulla vasta tehtiin seuraavat suuret muutokset lakiin. Vuonna 1975 astui voimaan RTA-paketti (rangaistusten täytäntöönpanoasetus), jolla suuri osa vanhoista täytäntöönpanoasetuksista kumottiin ja korvattiin uusilla. Myös tutkintavankeus sai uudet säännökset. Päälinja uudistuksessa oli, että rangaistukseksi annettiin vain vapaudenmenetys. Siispä muita keinoja ei saanut enää käyttää (raudoittamiset, ruumiinrangaistukset, ynnä muut) paitsi turvallisuussyistä (nk. rundi). Progressiivijärjestelmästä luovuttiin 1975 voimaan astuneella lailla, eli katsottiin, että pelottelu ja kasvatus enemmänkin lisäävät vangin vihaa yhteiskuntaa kohtaan kuin sopeuttaisivat siihen. Koska laitosoloja koskevat tiukat säännökset eivät olleet antaneet haluttuja tuloksia, niistä päätettiin luopua. Ja näin ollen rangaistuksena oli pelkästään vapaudenmenetys. (Kysy mitä vain, Helsingin kaupunginkirjasto 2005.)

Uudistuksen myötä myös katsottiin rangaistuksia ns. normaalisuusperiaatteella, eli vankiloiden toimintojen tulisi vastata mahdollisimman pitkälle normaalia elämää. Myös kuritushuonerangaistuksesta luovuttiin ja vangin sopeutumista yhteiskuntaan vankeuden jälkeen (osittain jo aikana, ehdonalainen) pyrittiin edistämään mm lisäämällä kuntoutusta, koulutusta ja pitämällä vangin ammattitaitoa yllä työllä. 1970-luvulla opiskelu rinnastettiin työntekoon ja siitäkin alkoi saada palkkaa. (Nykänen & Tervo 2010.)

3.2 Poistumislupajärjestelmä

Poistumislupajärjestelmä luotiin vähentämään vankeuden haittavaikutuksia (HE 95/1970 vp.). Lomaoikeutta perusteltiin myös vangin mielenterveyttä edistävillä syillä, eli laitostumisriski pienenee ja vangin mahdollisuudet säilyttää yhteyksiä ulkomaailmaan helpottuisi. Loma riippui rangaistuksen pituudesta ja loman tarpeellisuudesta, esimerkiksi lähempänä vapautta vangilla voi olla tarvetta asunnon etsintään tai työ-

haastatteluun, jolloin poistumislupa haluttiin myöntää vangin vapautumisen jälkeistä selviämistä ajatellen. Koska järjestelmä oli vielä ihan uusi, ja tavallaan kokeiluasteella, se jätettiin tarkoituksella melko avoimeksi lakiin, jotta lisäyksiä voitaisiin tehdä, kun järjestelmästä olisi enemmän kokemusta. Lain mukaan poistumisluvan antoi Rikosseuraamusvirasto tai rangaistuslaitoksen johtaja. Poistumislupa edellytti perusteltua syytä. Tarvittaessa vangille voitiin määrätä saattaja. Vankeinhoitoasetuksessa on määritetty, että rangaistuksen tulee olla vähintään kaksi kuukautta pitkä, jotta tärkeän syyntakia voidaan poistumislupa myöntää. Poistumislupa myös edellytti vangin todennäköistä lupaehdon noudattamista. Jos vanki oli rikkonut aiemmin lupien ehtoja, tai oli syyllistynyt törkeään väkivalta- tai huumausainerikokseen, poistumislupa edellytti, että ehtojen noudattamista pidettiin lähes varmana. (Mohell & Pajuoja 2006, 146.)

Poistumislupia voitiin myöntää korkeintaan kuudeksi vuorokaudeksi neljän kuukauden jakson aikana. Ensimmäinen neljän kuukauden jakso alkoi siitä, kun vanki oli istunut vähintään puolet siitä ajasta jolloin ehdonalainen vapaus voitiin myöntää. Lupa myönnettiin kirjallisena. (Mohell & Pajuoja 2006, 146.)

Jos vanki rikkoi poistumislupaehtoja, siitä yleensä seurasi rangaistus. Jatkossa voitiin jättää poistumisluvat myöntämättä tai muu kurinpitorangaistus. Kun vanki oli matkalla esimerkiksi hautajaisiin tai läheisen ihmisen luo vierailulle sairaalaan, voitiin matkakustannus myöntää. Jos vangin tulevaisuuden kannalta poistuminen oli erittäin tärkeä, voitiin myöntää poistumislupa seitsemäksi päiväksi ja lisäksi matkustuspäivät. (Mohell & Pajuoja 2006, 147.)

3.3 Kurinpito

Kurinpitorangaistusjärjestelmä modernisoitiin yhteneväksi YK:n taloudellisen ja sosiaalisen neuvoston (ECOSOC) hyväksymiä vankeinhoidon sääntöjä vastaaviksi. Säännöissä sanotaan, ettei ruumiillisia, epäinhimillisiä ja ihmisarvoa alentavia kurinpitorangaistuksia tule käyttää missään olosuhteissa. Näin ollen näistä luovuttiin myös suomessa, ja vesileipä- ja kova makuusija ja muut jäivät historiaan. Sen sijaan tilalle RTL:iin tuli kurinpitorangaistuksiksi varoitus, oikeuksien menettäminen tai väheneminen, yksinäisyysrangaistus, ja suoritettujen ajan menetys yksinäisyysrangaistuksen ohessa, eli yksinäisyysrangaistuksen ajalta ei vähene vankeuspäivät. Jos vangille määrättiin yksinäisyysrangaistus, sitä voitiin määrätä kahdeksikymmeneksi vuorokau-

deksi ja kun tämä oli kulunut, seuraava yksinäisyysrangaistus voitiin määrätä vasta seitsemän vuorokauden kuluttua. Jos vanki sai rangaistuksena oikeuksien menetyksen, saattoi hän esimerkiksi saada kiellon käyttää rahavarojaan, kirjastoa, katsoa televisiota tai osallistua harrastustoimintaan. Pääosin oikeuksien menetys kohdistui kuitenkin niihin toimiin joissa vanki oli määräyksiä aiemmin rikkonut. (Mohell & Pajujoja 2006, 157–161.)

4 MUUTOKSET 1990-LUVULLA

4.1 Osallistumisvelvollisuus ja päihdevalvonta

Vuonna 1995 oli jälleen uudistusten aika. Työvelvollisuuden rinnalle luotiin osallistumisvelvollisuus. Uudistuksella pyrittiin siihen, että yhä useampi vanki osallistuisi vankilan toimintoihin. Vanki on lain mukaan velvollinen tekemään työtä valtion lukuun tai osallistumaan koulutukseen, taikka johonkin muuhun rangaistuslaitoksen hyväksymään toimintaan. Terveysyistä, tai muista painavista syistä voidaan vanki vapauttaa velvollisuudesta osallistua. Vankeinhoitoviranomaisella on velvollisuus järjestää mahdollisuuksien mukaan työtä tai toimintaa, joka ylläpitää tai kehittää vangin ammattitaitoa tai muulla tavoin lisää vangin mahdollisuuksia tulla yhteiskunnassa toimeen. (Vankeinhoidon perusteet 2002, 61.)

Laitoksen järjestämä toiminta tarkoittaa toimintaohjelmia ja päihdekuntoutusta. Rangaistuslaitoksen hyväksymällä toiminnalla tarkoitettiin vastaavasti siviilityötä, tai opiskelua laitoksen ulkopuolella. Vankilan ulkopuolella työssä käyvä luotettavaksi katsottu vanki tarvitsee Rikosseuraamuslaitoksen tai rangaistuslaitoksen johtajan luvan. Opintolupa taas voidaan myöntää vangille, jonka henkilökohtainen läsnäolo ulkopuolisessa oppilaitoksessa voidaan pitää perusteltuna opintojen takia. Suljetussa vankilassa vankityöstä ja osallistumisesta toimintaan maksetaan työrahaa ja velvollisuudesta vapautettu vanki saa käyttörahaa. Avolaitoksessa valtion lukuun tehdystä työstä vanki saa käypää palkkaa ja muuhun toimintaan osallistuva toimintarahaa. Palkasta vanki maksaa verot sekä vanki maksaa laitokselle korvauksen ylläpidostaan ja toimintarahasta vanki maksaa vain verot. (Vankeinhoidon perusteet 2002, 62.)

Myös huumetorjuntaa tehostettiin voimakkaasti. Tämä toteutettiin antamalla viranomaisille oikeus tarkistaa vierailijat (henkilötarkastus), annettiin heille oikeus määrätä vanki tapaamiskieltoon väärinkäytösten estämiseksi ja vangille tuli velvoitus antaa

virtsa- ja puhallusnäyte tarvittaessa, mikäli päihde-epäily oli aiheellinen. Tässä samassa muutoksessa täytäntöönpanoasetuksen nimi vaihtui laiksi.

Neljä vuotta myöhemmin, eli 1999 päihdevalvontaa jälleen tehostettiin ja vankeinhoitoviranomaisille annettiin oikeus päättää henkilökatsastuksesta sekä vangin sai eristää epäiltäessä tämän kuljettavan kehonsisäisesti päihhteitä. Myös tehtiin mahdolliseksi sijoittaa vanki muualle esimerkiksi päihdevieroitusta varten.

4.2 Nuorisorangaistuskokeilu

Helmikuussa 1997 otettiin käyttöön kokeilu nuorisorangaistuksista seitsemässä käräjäoikeudessa (Helsinki, Espoo, Joensuu, Tampere, Turku, Vantaa ja Vaasa). Nuorisorangaistukseen voidaan tuomita 15–17 -vuotias nuori. Rangaistus on sakkoa ankarampi, mutta ehdotonta vankeutta lievempi. Rangaistus vastaa kovuudeltaan ehdollista vankeutta, ja se sisältää nuorisopalvelun ja valvonnan. Nuorisopalvelu on pituudeltaan 10–60 tuntia ja valvonta neljästä kuukaudesta yhteen vuoteen. Nuorisopalveluun kuuluu valvottua, palkatonta säännöllistä työtä ja ohjattuja tehtäviä, joiden tarkoituksena on edistää nuoren sosiaalista toimintakykyä. Nuori välttää näin ollen ehdottoman vankeuden haitat, mutta joutuu itse osallistumaan rangaistukseensa konkreettisesti ja kokeilu on hyväksi nuorelle joka ei ota opikseen ehdollisesta vankeudesta, mutta jota ei kuitenkaan haluta sijoittaa vankilaan. (Marttunen & Takala 2002.)

Aluksi kokeilun piti olla käytössä vain kaksi vuotta, mutta vähäisen käytännön kokemuksen vuoksi sitä päätettiin jatkaa vuoden 2001 loppuun. Eduskunta kuitenkin päätti jatkaa kokeilua vielä vuoteen 2004 (L 1471/2001.)

Nuorisorangaistuslaki (NRL) koostuu 14 pykälästä, ja rangaistuksen täytäntöönpanoa säätelee NRA. Rangaistuksen toimeenpanosta vastaa Kriminaalihuoltolaitos. Nuorisorangaistusta voidaan käyttää tilanteissa, joissa aiemmin on tuomittu ehdollinen vankeusrangaistus. (Marttunen & Takala 2002, 18.)

5 MUUTOKSET 2000-LUVULLA

5.1 Päihdeseurannan laajennus sekä vangin valitusoikeus

Vuonna 2001 laajennettiin päihdeseurantaa säännöksillä sylkinäytteiden ottamisesta. Vankien elämässä on usein isossa osassa päihteet. Päihteiden käyttö tulee ilmi muun muassa omaisuus- ja väkivaltarikoksina, sekä liikennejuopumuksina. Järjestäytynyt rikollisuus on pääosin huumausaineita koskevia rikoksia, ja vankilassa rikoksia tehdään usein huumausaineisiin tai päihteisiin liittyen. Vankilan sisäistä päihteiden käyttöä pyrittiin vähentämään juurikin sylkinäytteiden ottamisella. Samassa uudistuksessa vanki sai oikeuden valittaa kurinpitopäätöksistä sekä ehdonalaisen lykkäämistä koskevista päätöksistä käräjäoikeuteen. Sekä samassa yhtenäistettiin suljettujen ja avolaitosten kurinpitojärjestelmää. (Myhrberg 2007, 10.)

5.2 Perheosastot

Uusimpina muutoksina voidaan pitää Hämeenlinnan perhevankilan avaamista vuonna 2010. Muutosta haluttiin, sillä Eduskunnan oikeusasiamies huomautti, ettei lapsen etu sekä vanhempien oikeudet kohdanneet vankilassa. Vankeuslaissa ei huomioitu tarpeeksi lapsen etuja, joten lastensuojelulakia haluttiin muuttaa. Enää siis lapsen sijoittamisesta vanhemman kanssa vankilaan ei päätä Vankeinhoitolaitos vaan lastensuojeluviranomaiset.

Viime vuosina tuomiota suorittavien äitien mukana on ollut lapsia. Äidit ovat suorittaneet tuomioitaan joko Vanajan avovankilassa tai Hämeenlinnan suljetussa vankilassa. Yleensä lapsi on noin vuoden ikäinen ja viettää äidin kanssa vankilassa keskimäärin muutaman kuukauden. (Perheosasto parantaa vankilassa olevien lasten oloja 2009.)

Hämeenlinnan äiti-lapsiosastolle äiti voi sijoittua pienen, käytännössä alle kaksi vuotiaan lapsensa kanssa. Hämeenlinnan suljetussa vankilassa oli kuusi äiti-lapsipaikkaa, ja Vanajan avovankilassa viisi. Nykyinen perhevankila korvaa edelliset, ja nykyinen käytäntö on, että kaikki äiti-lapsivangit sijoitetaan Vanajan avovankilan perheosastolle. Perheosastoja on kolme, ja jokaisessa on sellejä joissa on myös oma wc ja suihku. Vankilassa työntekijät ovat perehtyneet perhekuntoutustyöhön, ja vaikka vankien valvonta on edelleen Vankeinhoitolaitoksella, on perheosastolla perhetyöntekijöitä aamu kello seitsemästä ilta kymmeneen. Työntekijöistä ohjaajia on kaksi, ja lastenhoitajia

viisi. He eivät ole vankiloissa vahtimassa, vaan auttamassa ja heiltä saa tukea, ohjausta ja apua lapsen kanssa elämiseen. Vanki voi osallistua vankilan normaaleihin kursseihin ja muuhun toimintaan sillä aikaa, kun perhetyöntekijät voivat hoitaa lasta. Perheosastolla elämä on siis kuin Ensikodissa, jossa vanhempi saa apua lapsen hoitamiseen. Etenkin päihdeäidit ja -isät kokevat jäävänsä lapsen kanssa yksin. Nyt lasta ei tarvitse erottaa vanhemmasta tuomion ajaksi, vaan he saavat olla yhdessä ja ammattilaisen apua elämään. Lapsen sijoittamisesta vanhemman kanssa vankilaan säätelee lastensuojelulaki vankeuslain sijaan. Laissa on lähtökohtana lapsen etu. (Suomen vankiloiden ensimmäinen perheosasto avattiin Hämeenlinnassa, lähtökohtana lapsen etu 2010.)

Päästäkseen perheosastolle tuomiotaan suorittamaan, vanhemmalla on kuitenkin ehtoja. Lapsen on pääsääntöisesti oltava alle kaksivuotias ja tuomion päätyttävä ennen kuin lapsi täyttää kolme. Vanjalle lapsen kanssa menevän vanhemman on oltava sopiva avovankilaan ja hänellä tulee olla läheinen hoitosuhde lapseensa ennestään. Tuomion on siis oltava lyhyt, yleensä vanki onkin tuomittu huumausaine- tai omaisuusrikkoksista, ei suinkaan törkeistä rikoksista, kuten henkirikoksista. (Paaso 2010.)

6 KOKONAISUUDISTUS VUONNA 2006

Kuten edeltä on saatettu lukea, pieniä muutoksia on ollut tarvetta tehdä säännöllisen tiheään joten 2000-luvulla huomattiin olevan jo tarvetta laajempaan kokonaisuudistukseen. Lakiteknisesti tämä yli 100 vuotta vanha laki oli jo vanhentunut, sillä uuden perustuslain, sekä uusien ihmisoikeussopimusten myötä oli tarvetta uudistukselle. Myös vankeinhoidon sisällössä oli tapahtunut muutoksia. Uudella lailla voitiin korjata nämä puutokset. Vuoden 2006 vankeinhoidon kokonaisuudistuksen tavoitteena on ollut lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämään sekä edistää vangin elämänhallintaa ja sijoittumista takaisin yhteiskuntaan. Vankilaan saapuessa vangille laaditaan suunnitelma, johon kuuluvat suunnitelmat vangin toiminnasta, vankilaan sijoittamisesta, valvotusta koevapaudesta ja ehdonalaiseen vapauttamisesta. Samalla uudistettiin Vankeinhoitolaitoksen organisaatiota perustamalla viisi aluevankilaa (ks. sivu 12). Tämän vankeuspaketin myötä vankeinhoito tulee olemaan tavoitteellisempaa sekä vankeusaika tulee olemaan paremmin suunniteltua (Myhrberg 2007, 11).

6.1 Kokonaisuudistuksen keskeiset periaatteet ja tarkoitus

Käytännössä lakiuudistus haluttiin toteuttaa tarkasti. Vuonna 1999 uudistusta toteuttamaan asetettiin komitea, jonka tehtäväksi annettiin ehdotuksen valmistelu vankeusrangaistuksia ja täytäntöönpanoa koskevaksi laiksi. Komitean ehdotuksen pohjalta laadittiin hallituksen esitykset 263/2004 (vankeusrangaistuksen täytäntöönpano) ja 262/2004 (Laki vankeudesta ja ehdonalaisesta vapaudesta). Perustuslakivaliokunnan (PeVL 20-21/2005 ja lakivaliokunnan käsittelyn jälkeen (LaVM 9-10/2005) eduskunta hyväksyi lait keväällä 2005, ja ne astuivat voimaan 1.10.2006.

Keskeisimpiä muutoksessa olivat Vankeuslaki (L 767/2005), Tutkintavankeuslaki (L768/2005) sekä Laki rikoslain muuttamisesta (L780/2005). Viimeisin sisälsi mm. ehdonalaista vapautta sekä koevapautta koskevat säännökset. Vielä lain voimaantulon jälkeen siihen koettiin tarpeelliseksi tehdä muutoksia kirjeenvaihdon tarkastamisen osalta (HE 261/2006, PeVL 59/2006 ja LaVM 31/2006); (Myhrberg 2007, 11–12.)

Tämän kokonaisuudistuksen tavoitteena oli vankeuden täytäntöönpanon uudelleen määrittely. Tavoitteet käyvät ilmi vankeuslain 1 luvun 2 §:ssä. Tavoitteena siis on ensinnäkin lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämään vapautumisen jälkeen edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä toisena rikosten estäminen rangaistusaikana. (Myhrberg 2007, 13.)

Vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan katsottiin parhaiten voitavan edistää huomioimalla hallitusti ja etenevästi koko täytäntöönpano, eli vankeusprosessi. Vangeille katsottiin tarpeelliseksi tehdä yksilöllinen rangaistusajan suunnitelma, jossa arvioidaan vangin riski uusien rikoksensa ja määritellään vangin toiminnalliset ja turvallisuuden liittyvät tarpeet ja edellytykset. Tämän lisäksi yksityiskohtaisempia tukemuotoja olivat vankeusaikana tehtävät työt, koulutus, uusintarikollisuuden vaikuttavat ohjelmat sekä erityisesti vangin perhe-elämän tukeminen. (Myhrberg 2007, 13.)

Toiseksi tavoitteeksi asetettiin rikosten estäminen vankeusaikana. Tämä käsittää vankilan järjestäytyneen rikollisuuden ja huumausainerikollisuuden. Näitä pyrittiin kitkemään pois, eikä ehkä enää niinkään rankaisemalla, vaan vankia kuntouttamalla ja lisäämällä hänen halujaan päästä pois vankilakierteistä ja rikosten uusimisesta. Myös tässä suhteessa vankiloissa lisättiin turvallisuutta ja esimerkiksi yhteistyötä poliisiin

kanssa. Myös vankituntemusta haluttiin lisätä. Tässä kohtaa kuitenkin tavoitteet ja keinot eivät kaikkien lähteiden mukaan kohdanneet, sillä esimerkiksi kirjeenvaihtoon täytyi vielä tehdä tarkennuksia juurikin huumausaineongelmien lisääntyttyä tämän 2006 lakimuutoksen jälkeen. (Myhrberg 2007, 14.)

Vankeuden tarkoituksena ei ole aiheuttaa tuomituille muita kielteisiä seuraamuksia kuin vapaudenmenetys. Esimerkiksi ruumiillinen kärsimys näin ollen ei voi olla rangaistuksena. Myöskään vapaudenmenetystä ei voi seurata muuta kuin rikoksesta, joka on määritetty rikoslaissa, ja siitä seuraava rangaistus on vapaudenmenetys. Rangaistuksen täytäntöönpanon on oltava turvallista yhteiskunnalle, henkilökunnalle ja vangeille (VankL 1. luku 3. § 2. mom.) Vangin kohdalla turvallisuusperiaate tarkoittaa, ettei vangin henkilökohtaiseen koskemattomuuteen saa kajota henkilökunta, toinen vanki tai ulkopuolinen. Ennen kaikkea pyritään suojaamaan vangit väkivallalta ja seksuaaliselta väkivallalta vankilassa.

6.2 Vangin kohtelusta ja oikeuksista

Vankeuslain 1. luvun 5. §:ssä säädetään vankien kohtelusta seuraavasti: *Vankeja on kohdeltava oikeudenmukaisesti ja heidän ihmisarvoaan kunnioittaen. Vankeja ei saa ilman hyväksyttävää syytä asettaa keskenään eri asemaan rodun, kansallisen tai etnisen alkuperän, ihonvärin, kielen, sukupuolen, iän, perhesuhteiden, sukupuolisen suuntautumisen, terveydentilan, vammaisuuden, uskonnon, yhteiskunnallisen mielipiteen, poliittisen tai ammatillisen toiminnan taikka muun henkilöön kohdistuvan syyn perusteella. Alle 21-vuotiaina rikoksensa tehneille nuorille tuomittua vankeutta täytäntöönpanossa on kiinnitettävä erityistä huomiota vangin iästä ja kehitysvaiheesta johtuviin tarpeisiin.* Vastaaavasti melkein samoin sanoin oli rangaistuksen täytäntöönpanolain (RTL) 1. luvun 5. §:ssä.

Muutoksia vankipaketissa olivat lähinnä säädökset vankien kohtelusta, jossa vankeja määrätään kohtelevaan oikeudenmukaisesti ja ihmisarvoa kunnioittaen. Myös samassa pykälässä on sääntö vankien syrjimättömyydestä sekä siitä, miten alle 21-vuotiaista rikoksen tekijää tulisi vankeudessa kohdella. (Mohell & Pajuoja 2006, 28.)

6.3 Vankiloiden virkamiehistä

Vankeuslain 1 luvun 6 pykälässä säädetään toimivaltuuksista, joka on sinällään uusi laki tässä muodossa. Aiemmin lainsäädännössä ei ole ollut yleisiä säännöksiä Vankeinhoitolaitoksen virkamiesten toimivaltuuksien käyttämisestä. Tämän lain tarkoituksena on, että yleisellä tasolla säädetyt periaatteet koskevat kaikkien virkatehtävien hoitoa ja kaikkien toimivaltuuksien käyttöä. Samat yleiset periaatteet siis koskevat muun muassa poliisin ja rajavartiolaitoksen virkamiehiä. (Mohell & Pajuoja 2006, 28–29.)

Lain kuudennessa pykälässä ensimmäisessä momentissa säädetään vankeinhoitolaitoksen virkamiehen velvollisuutta toimia asiallisesti ja puolueettomasti sekä edistään sovinnollisuutta. Toisessa momentissa säädetään virkamiehen toimia ensisijaisesti neuvoin, kehotuksin ja käskyin. Sekä kolmannessa momentissa määrätään virkamiehen suorittavan virkatehtävänsä puuttumatta kenenkään oikeuksiin ja aiheuttamatta suurempaa haittaa kuin on välttämätön. (Mohell & Pajuoja 2006, 29.)

Toinen momentti on jo käytännössä omaksuttu, mutta tähän lakiin se on kuitenkin erikseen kirjattu. Kolmas momentti sisältää suhteellisuus- ja tarpeellisuusperiaatteen sekä vähimmän haitan periaatteen, eli keinoja, joita käytetään ja niiden aiheuttamien haittojen, tulee olla järkevässä suhteessa tavoiteltuun päämäärään. Virkamies ei saa käyttää toimivaltaa enempää kuin tilanne vaatii. (Mohell & Pajuoja 2006, 29.)

6.4 Normaalisuusperiaate

Normaalisuusperiaate laissa edellyttää vankilan olojen järjestämistä niin, etteivät ne poikkeaisi normaalista yhteiskunnan elinoloista. Säännöksessä korostetaan sitä, että laitoksen normaalisuus on pääsääntö, ja siihen tulee jokaisen rangaistuslaitoksen pyrkiä mahdollisuuksien mukaan. Käytännössä tämä tarkoittaa myös sitä, että yhteiskunnan muutokset ja kehitys on otettava vankilassakin huomioon. Näiden asioiden toteutumista selviteltiin eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ja oikeusministeriön vankeinhoito-osaston vankien kanteluihin antamiin ratkaisuihin tutkimuksessa vuosilta 1996–2000. Tutkimuksessa todettiin perusoikeuksien toteutuvan melko hyvin. Vankien mukaan ongelmia aiheutti väkivalta vankiloissa, yhteydenpidon väheneminen ulkopuolella oleviin ihmisiin, asioiden hidas käsittely ja tehtyjen päätösten puutteellinen perustelu sekä rajoitettu muutoksenhakumahdollisuus. (Myhrberg 2007, 16.)

Laki sanoo myös, että vangin mahdollisuuksia ylläpitää terveyttään ja toimintakykyään on tuettava. Vangille on järjestettävä yhtäläinen mahdollisuus terveydenhuoltoon, kuin muulla väestöllä. Aluevankiloissa on poliklinikkoja ja Vankeinhoitolaitoksen terveydenhuoltoyksiköllä sairaaloita. Toimintakyvyn säilyttämiseksi vangit voivat saada psykologista apua, sosiaalista kuntoutusta ja sielunhoitoa. (Myhrberg 2007, 17.)

6.5 Sijoittuminen ja tulotarkastus

Vankeuslain 1. luvun 7. § käsittelee vangin mahdollisuutta vaikuttaa omaan sijoittumiseensa. Vanki on sijoitettava mahdollisimman lähelle kotipaikkaansa, jotta läheisten vierailut ja maiseman vaihdos eivät vangille aiheuttaisi kohtuutonta haittaa. Säännöksen (Hallintolaki 34 §) tarkoituksena on antaa asianosaiselle mahdollisuus osallistua häntä itseään koskevan asian käsittelyyn ja vaikuttaa asian ratkaisemiseen. Tämä on tärkeä huomioida myös mitä tulee vangin sijoittamiseen. Asianosaiselle (tässä tapauksessa vangille) on ajoissa annettava tieto kaikista vaatimuksista ja selvityksistä jotka asian käsittelyyn kuuluvat.

Vankeuslain 4. luvun 5. § määrittää vankilaan saapuvan vangin tulotarkastuksen. Vanki on tarkastettava todistajan läsnä ollessa. Vangin henkilöllisyys tarkistetaan, henkilötuntemerkit kirjataan ylös sekä omaisuus tarkistetaan ja luetteloidaan. Omaisuusluettelosta säädetään 9 luvun 2 §:ssä tarkemmin. Vanki saa vankilassa pitää kohtuullisen määrän omaisuutta. Esineen tai tavaran hallussapito voidaan evätä, jos esineestä aiheutuu vaaraa turvallisuudelle, esine soveltuu erityisesti vahingoittamiseen tai esineen hallussapidosta aiheutuu erityistä haittaa vankilan yleiselle järjestykselle.

Vangilla ei myöskään ole oikeutta pitää hallussaan rahaa tai muita maksuvälineitä (Mohell & Pajuoja 2006, 111). Tästäkin syystä kirjeiden avaamiskielto on aiheuttanut haittaa vankiloille. Kaupankäynti, huumeiden välittäminen, jopa rikosten ostaminen tai myyminen ovat vankiloissa yleisiä ongelmia, joita pyritään vähentämään huolehtimalla siitä, ettei vankien käytössä ole maksuvälineitä.

6.6 Rangaistusajan suunnitelma

Vangin saapuessa vankilaan tälle tehdään mahdollisimman pian rangaistusajan suunnitelma. Se sisältää yksilöllisen suunnitelman rangaistusajan suorittamisesta, vapauttamisesta ja ehdonalaisesta vapaudesta. Suunnitelma koskien vangin sijoittamista,

toiminnasta rangaistusaikana, valvotusta koevapaudesta, ehdonalaisesta ja poistumisluvan myöntämistä kirjataan tähän rangaistusajan suunnitelmaan. Kun vangin vapautuminen lähenee, tehdään samaan yhteyteen myös vapauttamissuunnitelma ja valvontasuunnitelma. Sisällössä otetaan huomioon rangaistuksen pituus, aiemmat vankeusrangaistukset, työ- ja toimintakyky, sekä vangin historiasta, henkilöstä, olosuhteista ja rikollisuudesta saadut tiedot (Mohell & Pajuoja 2006, 67). Tämä on yksi tärkeistä vankeinhoidollisista periaatteista modernissa vankilassa, eli laitoksesta joka pyrkii kuntouttamaan vankeja ja vapauttamaan nämä. Toki vankia seurataan jatkuvasti, ja hänelle tehdään arviointeja eri ihmisten toimesta vankeusrangaistuksen aikanakin. Jos tuomio on pitkä, ihminen yleensä muuttuu lousimisen aikana. Usein saamme lukea vankien uskoon tulemisista (Lauri ”Late” Johansson, elinkautisvanki, tuli vankilassa uskoon ja tunnusti toisen henkirikoksen). Markku ”Kure” Turpeinen on avoimesti ker-tonut omasta uskoon tulemisestaan ja jopa kirjoittanut aiheesta kirjan Kure Yksinäinen susi. Vankila on kuitenkin laitoksena eri kuin vapausajan normaalielämä, ja vaarana ovat aina uusintarikokset. Vankeinhoidolla on omat vaikeutensa ja haasteensa pitää vanki kaidalla tiellä vankeusajan päätyttyä. Tässä tosin auttavat rikosseuraamuslaitokset, sekä erilaiset yhdistykset, kuten Tampereella toimiva KRIS. KRISissä toimii useita aiemmin vapautuneita vankeja, jopa henkirikoksista rangaistuksen saaneita, ja he haluavat auttaa vastavapautuneita vankeja pääsemään takaisin elämään, tai pikeminkin uuden elämän alkuun. (KRIS ry.)

Vankila on pysäyttävä kokemus sellaisille ihmisille, joiden alamäki on ollut pitkää ja hallitsematonta. Vankilassa vanki voi osallistua erilaisille kursseille, kuten elämänhallintaa tai vihanhallintaa käsitteleville kursseille. Monien vankien historia on hyvin samanlainen, vanki ajautuu ehkä alkoholiperheestä ”väärin porukoihin”, rikokset tulevat mukaan, ja lähes kerta toisensa jälkeen vangin elämässä on ollut rikoskierteen aikaan pahimpana ongelmana päihteet. Vanki ei pysähdy ajattelemaan elämäänsä vaan ajautuu uusiin vaikeuksiin. Vankila on se, joka vangin pysäyttää ajattelemaan. Usea vanki pitää sitä erittäin ahdistavana, ja voi esimerkiksi kokea sen liian raskaana. Vanki voi saada ahdistukseensa apua esimerkiksi hänelle määrättyistä lääkkeistä ja vankilassa psykologi ja vankilapastori, sekä keskusteluryhmät ovat yksi tapa purkaa ahdistusta.

6.7 Vapaa-aika

Aiemman RTL:n mukaan vanki sai viettää aikaansa muiden vankien kanssa, mikäli sitä ei ollut kielletty esimerkiksi järjestyksen ylläpidon kannalta. Säännökset olivat hajanaiset, mutta uudistuksen myötä niistä saatiin selkeämpi paketti. Vangilla on ollut mahdollisuus viettää aikaansa yksin jos hän näin halusi. Myös omaan lukuun vanki sai tehdä töitä, ellei se aiheuttanut haittaa muille toiminnolle. Vankiloissa kokoontui toimintapiirejä, kuten liikuntaa, musiikkia ja hengellisiä toimintapiirejä. Vankien oli myös päästävä seuraamaan televisio-ohjelmia ja kirjastoon oli varattava riittävä määrä käyntimahdollisuuksia. (Mohell & Pajuoja 2006, 121.)

Nykyisessä vankeuslaissa 11. luvun 1. §:ssä on yleissäännökset vangin vapaa-ajasta. 1. momentissa säädetään vankilan velvollisuudesta järjestää vangeille erilaisia vapaa-ajan toimintoja. Näitä voivat olla liikunta, askartelu, opiskelu, kurssit, kulttuuri, keskustelutilaisuudet yms. Toisessa momentissa määritetään, että toiminnan järjestäjänä voi olla myös muu, vankilan ulkopuolinen yhteisö, kuten esimerkiksi Suomen Punainen Risti, AA. (Mohell & Pajuoja 2006, 122.)

Jos vanki on saanut kurinpitorangaistuksena yksinäisyysrangaistuksen, vangilla ei luonnollisesti tuona aikana ole mahdollisuutta osallistua vapaa-ajan toimintoihin. Kurinpitorangaistuksia voivat olla myös oikeuksien menetys (ei oikeutta osallistua), tarkkailu, erillään pitäminen ja niin edelleen. Näiden aikana ei osallistumisoikeutta ole. (Mohell & Pajuoja, 2006, 123.)

6.8 Vangin ulkopuolisten yhteyksien ja lupien valvonta

RTL:ssä on aiemmin säädetty vankien yhteyksistä ulkomaailmaan. Vanki sai soittaa vankilan ulkopuolelle lupaa pyydettyään, sekä hänen puhelunsa voitiin kuunnella. Ei kuitenkaan salaa, vaan tästä ilmoitettiin vangille etukäteen. Kuitenkaan vangin puhelua esimerkiksi tämän asianajajalle ei saatu kuunnella. Jos vartija kuuli osan puhelusta, tai nauhoitti sen, tämän tuli välittömästi asian huomatessaan lopettaa kuuntelu ja poistaa tallenne. Kirjeet avattiin ja ne tarkistettiin mahdollisten päihdeaineiden, rahan tai muun luvattoman esineen tai aineen lähettämisen varalta. Myös kirjeitä saatettiin lukea, jos epäilyksenä oli, että siinä oli suunnitteilla rikos. Vangin posti saatiin pidättää, mikäli se katsottiin tarpeelliseksi. Lähettäjälle ja vastaanottajalle tästä tuli kuitenkin ilmoittaa. (Mohell & Pajuoja 2006, 127.)

Uudistuksessa otettiin huomioon perustuslain 10 §, jolla on turvattu luottamuksellisen viestin salaisuus ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artikla. Näiden takia muutos oli tarpeen. Vankeuslain 12 luku koskee vankien kirjeenvaihtoa ulkomaailmaan. Aiemmin kaikki vangeille tulleet kirjeet ja lähetykset, sekä vangeilta lähtevät on avattu ja niiden sisältö tarkistettu. Uudessa, 2006 lokakuussa voimaan astuneessa laissa oikeus vankien kirjeiden avaamiseen kiellettiin. Jo ennen lain voimaantulemista alkoi kuitenkin kyteä pelko vankiloiden lisääntyvästä huumeongelmasta. Kirjeiden ja pakettien sisällä olisi helppo lähettää huumeaineita, kun ei henkilökunnalla ollut enää mahdollisuutta siihen puuttua. Samana vuonna 2006 oikeusministeri Leena Luhtanen koki tarpeen tiukentaa kirjeiden avaamista ennen vangille toimittamista, sillä vankiloihin oli tullut ongelmia näiden kirjeiden myötä. Vangit saivat lähetysten mukana huumeaineita sekä rahaa, aivan kuten pelättiin. Luhtanen ehdotti, että kirje saataisiin avata jos on epäily, että se sisältää jotain muuta kuin luottamuksellisen viestin. Etenkin jos kirjeen muodosta tai painosta voidaan päätellä kuoren sisältävän jotain muuta kuin viestin. Kirjettä ei kuitenkaan saisi edelleenkään lukea. Perustuslakivaliokunta korosti pykälää muuttaessaan sitä, että vaikka luottamuksellisen viestin salaisuuteen voidaan asettaa rajoituksia, niin siihen tulee kohdistua perustuslain 10 §:n 3 momentissa mainittu välttämättömyysedellytys. (Mohell & Pajuoja 2006, 128-130; Oikeusministeri Leena Luhtanen: Vankiloille saatava laajemmat valtuudet tarkastaa vankien kirjeitä 2006; Vankien kirjesalaisuus palasi eduskuntaan 2006.) Edelleenkään vangin ja esimerkiksi tämän asiamiehen, asianajajan tai oikeusaputoimiston väliseen kirjeenvaihtoon ei saa kajota muuta kuin vangin läsnä ollessa (Mohell & Pajuoja 2006, 132).

Puhelimen käyttö vankeusaikana ei enää edellytä erityistä lupaa, vaan vanki saa soittaa ulkopuolelle siihen soveltuvana aikana. Tämä aika selvinnee jokaisen vankilan omista järjestyssäännöistä. Vanki kuitenkin maksaa itse puhelun kustannukset, ja heillä on usein käytössään puhelinkortti. Jos kyseessä on välttämättömän asian hoitaminen esimerkiksi jossain viranomaisessa, puhelu voidaan hoitaa veloittamatta siitä vankia. Puhelu voidaan lopettaa kesken, jos sillä voidaan esimerkiksi estää rikos, kuten jos vanki esimerkiksi soittaa henkilölle, jota kohtaan tälle on annettu lähestymiskielto. (Mohell & Pajuoja 2006, 129.)

6.9 Tapaamiset

Aiemmassa laissa tapaamisista on määrätty, eikä uudessa laissa juurikaan nähty tarvetta muutoksille. Melkein ainoat poikkeukset tulivat lisäys tavaroiden vastaanottamisesta ja tarkastamisesta tapaamisten yhteyksissä (VankL 7 luku) sekä mahdollisuus videokuvata tapaaminen, jotta voitaisiin valvoa huumausaineiden luovuttamista tapaamistilanteessa. Tällainen valvonta on käytössä monissa maissa ja on koettu tehokkaaksi. (Mohell & Pajuoja 2006, 139.)

Tapaamisoikeus liittyy myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen kahdeksanteen artiklaan sisältyvään perhe-elämän suojaan, joka korostaa yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta. Myös siis mitä valvomiseen tulee, tämän artiklan toteutumiseen on pyrittävä. (Myhrberg 2007, 56.)

Käytännössä tapaamisen valvonta toteutuu yleensä siten, että tapaamistilassa on läsnä myös henkilökuntaa. Tai tapaaminen voidaan myös kuvata videolle. Erityisvalvottu tapaaminen on tarpeen tilanteissa, joissa jostain syystä tapaaminen voitaisiin evätä. Epäämisen vaihtoehtona on siis erityisvalvottu tapaaminen. Tällöin vangin ja tapaajan välillä on yleensä muovinen tai lasinen väliseinä, sekä tilassa on mukana henkilökuntaa. Tällainen valvonta toteutetaan yleensä silloin, kun on vaarana esimerkiksi huumausaineiden mahdollinen tuonti vankilaan. (Myhrberg 2007, 59.)

Vangilla on mahdollisuus tavata puolisoaan myös valvomatta. Tällaisessa tapaamisessa ehtona on, että parisuhde on ollut olemassa jo ennen rangaistuksen alkua. Todistukseksi kelpaa esimerkiksi talonkirjaote, jos pari on asunut yhdessä, avioliittotodistus tai lapsen syntymätodistus, josta ilmenee molempien vanhempien nimet. Tällöin pari saa olla nk. perhehuoneessa ja tavata toisiaan intiimimmin, ilman valvontaa. (Miten vankilassa voi hoitaa parisuhdetta ja vanhemmuutta.)

Valvonnaksi lasketaan myös se, kun puoliset saavat tavata toisiaan kaksin, mutta tapaamisen ehdoksi on asetettu vangin osallistuminen pistokoemaiseen päihdevalvontaan. Tällöin tapaamisen jälkeen vangille tehdään päihdetesti (puhalluskoe, virtsanäyte, sylkinäyte), ilman että se perustuu päihde-epäilyyn. Vanki voidaan myös velvoittaa vaihtamaan vaatteet tapaamisen jälkeen ennen selliin menoa, tai tälle voidaan tehdä henkilötarkastus. (Myhrberg 2007, 60.)

6.10 Poistumislupa

Poistumislupaan ei tehty suuria muutoksia, kuin mitä oli lakiin kirjattu vuonna 1975. Tarkennuksia toki tehtiin, ja esimerkiksi uutena tullut rangaistusajan suunnitelma ja poistumislupa kävivät tiiviisti käsi kädessä. Poistumislupa suunnitelmassa toimii kannustimena vangille sekä lisää myös vankeinhoidon kannalta järjestelmän ennustettavuutta. Vaikka poistumislupa sisältyykin nykyään rangaistusajan suunnitelmaan, vaatii jokainen poistumislupa kuitenkin erillisen käsittelyn, eikä ole automaattinen. Lupa myönnetään aina erikseen vangin käyttäytymisen ja muun rangaistuksen etenemisen perusteella. Rangaistusaikaa on pidennetty, sillä vangin on täytynyt suorittaa vankilassaoloajastaan vähintään kaksi kolmasosaa ennen ensimmäisen poistumisluvan saamista. Eli, jos vangin rangaistus on yhdeksän vuotta, vanki istuu vankilassa tästä ajasta kaksi kolmasosaa, eli kuusi vuotta, joten ensimmäinen poistumislupa voidaan myöntää kun tästä ajasta on suoritettu kaksi kolmasosaa, eli neljä vuotta. Elinkautisvangilla, kun vapauttamisajankohta ei ole tiedossa, laskennallinen vankilassaoloaika on 12 vuotta. Näin ollen poistumislupa voidaan myöntää, kun rangaistusta on suoritettu kahdeksan vuotta. Alle 21-vuotiaana elinkautiseen tuomitulla laskennallinen aika on kymmenen vuotta, eli hänen suoritettuaan rangaistusta kuusi vuotta ja kahdeksan kuukautta, voidaan poistumislupa myöntää. (Mohell & Pajuoja 2006, 149–157.)

Vangit voivat suorittaa monistakin syistä rangaistuksiaan, ja vaikka tuomion pituudet voivat olla samoja eri rikoksista, tulee aina ennen poistumisluvan myöntämistä ottaa huomioon vangin taustat ja mahdolliset riskit turvallisuudelle. (Mohell & Pajuoja 2006, 149–157.)

6.11 Kurinpito

RTL:ssa vuonna 1975 säädetty laki kurinpidosta koettiin hyvin epämääräiseksi, joten vuonna 2006 haluttiin tähän antaa lailla tarkennusta. Uudessa laissa on pyritty määrittelemään tarkemmin kurinpitomenettelyn kohteena oleva teko sekä siitä seuraava rangaistus. Tästä tehtiin selvitys jo vuosina 1995–1998 apulaisoikeusasiamiehen aloitteesta. Selvityksestä kävi ilmi, että eri laitoksissa oli suuret erot siinä, miten kurinpitorangeistusta missäkin käytettiin. Ratkaisuksi haluttiin tarkennusta uuteen lakiin ja selvempiä linjoja sekä enemmän yhteistyötä eri laitosten välillä. Kurinpitorangeistuksen edellytykseksi tuli vangin syyllistyminen laitoksen järjestyssääntöjen rikkomiseen. Lisäksi edellytyksenä on, ettei tästä rikkomuksesta ole tehty ilmoitusta poliisille, eli

vanki ei voi saada samasta rikoksesta kahta rangaistusta. Jos vanki syyllistyy rikokseen, eikä järjestyssääntörikkomukseen, tulee poliisin suorittaa esitutkinta rikoksesta, mutta jos rikkomus tehdään järjestyssääntöä kohtaan, on kyseessä vankeuslain järjestyksrikkomus, ja asia selvitetään vankilassa kurinpitomenettelyssä. Järjestyksrikkomus on kyseessä silloin, kun rike tehdään vankilan alueella tai virkamiehen valvonnan alaisena esimerkiksi silloin, kun vanki on saanut valvotun poistumisluvan tai on vankikulketuksessa. (Mohell & Pajuoja 2006, 161–175; Myhrberg 2007, 107–123.) Järjestyksrikkomuksia ovat luvaton poistuminen avolaitoksesta tai terveydenhuollon laitoksesta, säännösten vastainen toiminta, lupaehtojen rikkominen sekä kehotuksen tai käskyn noudattamatta jättäminen (VankL 15. luku 3. §).

Rangaistuksena näistä voivat olla varoitus, vapaa-ajan toiminnan, rahan, ym oikeuksien menettäminen maksimissaan 30 päiväksi, tai yksinäisyysrangaistus korkeintaan 14 vuorokaudeksi. Oikeuksien menetys ei saa estää vangin mahdollisuuksia pitää yhteyttä vankilan ulkopuolelle. Nämä kurinpitovangin rangaistukset voidaan antaa vain, jos muistutusta ei voida pitää riittävänä. (Myhrberg 2007, 107.)

6.12 Koevapaus

Rikoslain 2c luvun 8. §:ssä on säädetty valvotusta koevapaudesta (23.9.2005/780). Pykälän mukaan vangin yhteiskuntaan sijoittumisen edistämiseksi vanki voidaan sijoittaa vankilan ulkopuolelle teknisin välinein tai muulla tavoin erityisesti valvottuun koevapauteen enintään kuusi kuukautta ennen ehdonalaista vapauttamista. Koevapauden edellytyksiä ovat, että koevapaus edistää rangaistusajan suunnitelman etenemistä, vangin rangaistusajan käyttäytymisestä voidaan päätellä, että vanki noudattaa koevapauden ehtoja ja vanki sitoutuu olemaan ilman päihteitä sekä noudattaa yhteydenpitovelvoitetta ja vankeinhoitoviranomaiset ovat tarpeellisissa määrin yhteyksissä viranomaisiin ym. (Suomen laki, rikoslaki 2c luku). Jos koevapauden ehdot eivät täyty, koevapaus peruutetaan.

6.13 Vaaralliset rikoksenuusijat ja pakkolaitos

Suomessa pakkolaitokseen eristetyt vaaralliset rikoksenuusijat poikkesivat muista Pohjoismaista siten, että Suomessa eristys vaikutti tuomion pituuteen, mutta erillistä pakkolaitosta ei ollut. Vastaavasti muissa pohjoismaissa pakkolaitoksella yleensä tarkoitettiin lähinnä psykiatrista hoitolaitosta. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ih-

misoikeussopimuksen 5 artiklan 4 kappaleen mukaan kun eristäminen perustuu syihin, jotka voivat muuttua, kuten henkilön vaarallisuus, tulee tuomio käsitellä tuomioistuimessa säännöllisin väliajoin. Suomessa ei kuitenkaan tällaista käsittelykäytäntöä ollut käytössä. Vankilaoikeus on Suomessa se viranomainen, joka päättää vaarallisen vangin eristämisestä, ja tässä oli suurin ongelma. Nimensä vastaisesti vankilaoikeus ei ole tuomioistuin, vaan siellä istuu Vankeinhoitolaitoksen pääjohtaja, sekä neljä muuta tasavallan presidentin viideksi vuodeksi määräämää jäsentä, joista kahdella tuli olla kokemusta tuomarintoimesta ja yksi oli mielenterveyteen perehtynyt lääkäri. Vankilaoikeutta ei voitu pitää hallituksen esityksen mukaan puolueettomana tuomioistuimena. (Mohell & Pajuoja 2006, 313.)

Lakia muutettiin siten, että pakkolaitos käsitys ja eristäminen poistuivat käytöstä, ja laki koskee koko rangaistuksen suorittamista vankilassa. Edellytyksenä oli määräaikainen, vähintään kolmen vuoden pituinen vankeusrangaistus törkeästä rikoksesta joka kohdistuu toisen ihmisen henkeen tai terveyteen. Rikoksentekijä on edellisen kymmenen vuoden aikana syyllistynyt vastaavaan rikokseen sekä rikoksentekijää on pidettävä erittäin vaarallisena toisen hengelle, terveydelle tai vapaudelle. (Rikoslaki 2003 luku 11. §.)

Vankeuspaketissa (2006, 320) oli myös kerrottu ennen kokonaisuudistuksen pakkolaitos-eristysvankien uusimismääristä. Oikeusministeriön kriminaalipoliittisella osastolla tehtiin selvitys vaarallisten rikoksenuusijoiden eristämisestä vuosina 1971–2004. Eristettyjä vankeja oli yhteensä 82 (elokuu 2004 mennessä), joista pakkolaitosaikana kuoli seitsemän. Vapautuneita tai muihin laitoksiin siirrettyjä oli 55, kaikki miehiä. Tutkimuksesta siis jätettiin pois kuolleet, sekä edelleen pakkolaitoksessa olleet vangit. Oikeusministeriö jakoi vapautuneet vangit kuuteen ryhmään:

- Ei uudestaan vankilaan, vapaudessa yli kymmenen vuotta: 12
- Ei uudestaan vankilaan, vapaudessa alle kymmenen vuotta (kuolleet ennen kymmentä vapausvuotta, tai alle kymmenen vuotta sitten vapautuneet): 9
- Uudelleen pakkolaitokseen eristetyt: 9

- Pakkolaitoksen jälkeen uudelleen väkivalta- tai seksuaalirikoksiin syylistyneet ja tästä vankilaan tuomitut: 11
- Pakkolaitoksen jälkeen muista rikoksista vankilaan tuomitut: 4
- Mielisairaalaan tai muuhun laitokseen siirretyt: 10.

7 VANKILAN SISÄLLÄ

Vankilaa kuvataan usein erittäin ristiriitaisesti. Vankilakäsitys jakaa ihmiset kahteen leiriin, toiset kaipaavat vanhaa vankilaa, Siperiaan karkotusta ja muuta kovempaa pelotetta. Vankien ”hyvät olot” laitoksissa saattaa jopa aiheuttaa muissa ihmisissä halveksuntaa yhteiskuntaa kohtaan. Vankila nähdään pakkovallan toteuttajana sekä inhimillisen kärsimyksen tuottajana. Toisaalta se nähdään myös kuntouttajana, rikollisten auttajana. Valtion hotelli-nimitystä kuulee toisinaan, ja ajatellaan vankien jotenkin nauttivan olostaan vankilassa. Kuitenkin suurin osa vangeista ei pidä vankilaa kotoisana (pl laitostuneet vangit, jotka pitävät vankilaa turvapaikkanaan), vaan ahdistuvat suljetuista kopeista ja siitä, että joutuu väkisininkin kohtaamaan omat ajatuksensa. Sellissä vietetään kuitenkin yksin yli puolet vuorokaudesta, ja vaikka nykyään vangilla on hyvät mahdollisuudet katsella televisiota, pelata, opiskella ja niin edelleen, kuitenkin pahin vihollinen monen vangin mukaan on hän itse ja omat ajatukset. Syyllisyys voi tuoda vangille kovaa ahdistusta ja seinät alkavat tuntua raskailta. Apua on saatavilla, mutta kaikki vangit eivät halua tai pysty ottamaan apua vastaan. Joskus vankilasta löytyy ystävä, jolle vanki voi purkautua, ikään kuin mentor, joka tietää, mitä toinen vanki käy läpi. Tärkeää olisi, jos tämä mentor-vanki olisi käsitellyt asiat itse ja päättänyt vaihtaa elämänsä suuntaa, sillä vaarana on myös vankilan sisällä ajautua vääriin piireihin. Joillekin vangeille on toiset vangit ennestään tuttuja ja tuolloin välttämättä vanki ei pääse kuntoutumaan ja irti vanhoista tavoista ja piireistä. Yhteishenki vankilassa on erilainen kuin ulkomaailmassa. Vankilassa ollaan tiiviisti yhdessä, jopa vuosikausia, ja välit tulevat erilaisiksi. Toisesta vangista voi tulla erittäin tärkeä apu ja tuki, jopa tärkeämpi kuin kukaan henkilökunnasta tai vankilan ulkopuolisen elämän läheisistä. Saman kohtalon kokenut on yleensä parempi ymmärtämään vangin läpikäymiä ajatuksia.

Ajatusten kanssa on vain opittava elämään. Kun ahdistaviin ajatuksiin ja ajan kuluminen hitauteen lisätään rahaongelmat, päihderiippuvuus, läheisten satuttaminen ja niin edelleen, on melkoinen ajatusten sekamelska valmis. Moni vanki on useissa kirjoissa kuvannut päivä kerrallaan kulkemista vankilan arjeksi. Harva laskee päiviä tai kuu-kausia vapautumiseen, vaan elävät siinä hetkessä. Aika halutaan pitää määrittämättömänä käsityksenä, eikä sitä tee mieli rangaistusta suoritettaessa ajatella. Rangaistuksen kärsiminen on helpompaa, kun ei ajattele tulevaa. Vankilan taholta kuitenkin ajatukset vapautumisessa ovat läsnä jatkuvasti. Esimerkiksi vapautumissuunnitelmassa on jo alusta saakka ollut rytmitettyä vangin tuomion eteneminen.

Reijo Karjalainen, Katajanokan entinen vartija kertoo kirjassa Nokka Kiven sisällä (Nykänen, Tervo, 2010, 38) vankilan hierarkiasta. Korkeimmalla ovat kynämiehet eli petosten tekijät ja seuraavana murha- ja tappomiehet. He eivät kieroile, ja auktoriteettia riittää muihin vankeihin. Seuraavana ovat varkaat ja kassakaappimiehet, eli vähän fiksummat rötöstelijät. Pohjalla on mummojen ryöstäjät ja seksuaalirikolliset. Hän vielä mainitsee esimerkkinä Suomea ravistelleen rikollisen, Jammu Siltavuoren. Jammun vankilassa olo ei suinkaan ollut helppoa. Hänet eristettiin muista vangeista, koska oli vain ajan kysymys, milloin hänet pahoinpidellään. Ja kun siihen tuli mahdollisuus, se tapahtuikin heti.

Väkivalta on yksi ongelma vankilassa edelleen, vaikka vankien kertomusten mukaan he tulevat toimeen. Nämä hierarkian pohjalla olevat seksuaalirikolliset, pedofiilit ja vasikat usein saavat kyllä osansa vielä tuomiota kärsittäessä. Jotkut alaikäisiin sekaantujat pyytävät päästä eristyksiin, jolloin he syövät, ulkoilevat, käyvät kirjastossa eri aikaan kuin muut vangit. Tällä pystytään valvomaan, etteivät muut vangit saa pahempaa jälkeä aikaan.

Muistan vuosien takaa erään oikeudenkäynnin, jossa käsiteltiin Imatralla tapahtunutta henkirikosta. Nuori mies Otto Martikainen istui syytetyn penkillä Eveliina Lappalaisen surmasta. Paikalla oli NBK-jäseniä (Natural Born Killers -rikollisjärjestö), jotka näyttivät Martikaiselle (ja kameroille) paperia, jolla uhkailtiin Martikaisen henkeä.

Eräs entinen vanki, Markku ”Kure” Tuppurainen, joka nykyään toimii apuna vapautuville vangeille, sanoikin, kun häneltä kysyttiin vankiloiden muuttumisesta:

”Vuosien varrella henkilökunta on muuttunut koulutetuksi ja asiansa hallitsevaksi. Naisten tulo henkilökuntaan on pehmentänyt vankilamaailman arkea. Sellit ovat asianmukaisia, on vessat, vesi ja sähkö. On telkkarit joka sellissä ja puhelimeen pääsee. Tapaamiset huomioivat myös perheet, esim. lasten kannalta perhehuoneet ovat tärkeitä. Työpakkoa ei ole, kun töitä ei riitä kaikille. Opiskelumahdollisuus on todella hyvä ja hyödyllinen. Perusarki vankilassa on varmasti samaa, mutta sisältö on värikkäänpää ja mielekästä. Huumeet ovat tuoneet ihan oman lisänsä vankilamaailmaan kovuutena ja kylmyytenä sekä henkilökohtaisella tasolla että vuorovaikutuksessa.”
<http://tv2.yle.fi/juttuarkisto/kakkonen-kertoo/kysy-kakolasta-kure-vastaa>

8 VAPAUTUMISEN JÄLKEEN APUA KRIS SUOMI RY:LTÄ

Vankilasta vapautuu vuosittain noin seitsemäntuhatta vankia. Kerran vankilaan joutu-neista noin puolet palaa sinne vielä uudestaan. Avun tarve on suuri ja sosiaalinen ti-lanne vangeilla on huono. Suomessa ei ole olemassa valtiollista tai kunnallista osastoa jonka vastuulla olisi vapautuneen vangin jälkihuolto. Kunnan vastuulla on tosin järjes-tää vangille asunto ja toimeentulo sekä tarvittaessa päihdehuolto. Ammatillinen tutkin-to on vapautuvista vangeista vain joka viidennellä. Tutkimuksen mukaan myös kirji-otus- ja lukutaito on noin puolella vangeista heikko. Järjestöt, jotka on perustettu, tai muun toimintansa lisäksi, toimivat apuna vapautuville vangeille, järjestävät usein mahdollisuutta opiskella ja tutustua työelämään käytännön kautta, joten lukuvaikeudet on tässä huomioitu. Rangaistusajan suunnitelmassa on myös vapauttamissuunnitelma, jossa on aikataulutettu vapauteen valmistautuminen. Vanki voi vapautumisen lähesty-essä ottaa yhteyttä järjestöön, josta saa tukea jatkossa. (Vankilasta vapautuvien jälki-huolto.)

Vapautumisen jälkeen vangilla saattaa olla vaikeuksia sopeutua normaalielämään. Tä-hän vangilla on mahdollisuus saada apua ja valmistautuminen vapauteen aloitetaan jo vankilassa oloaikana. Rangaistusajan suunnitelman mukaisesti vanki saattaa saada poistumisluvan järjestelläkseen asioitaan ja halutessaan hän voi pyytää tukea esimer-kiksi järjestöiltä, jotka ovat olemassa auttaakseen vapautuvia vankeja. Näistä yksi on KRIS. KRIS on eri puolille maailmaa levinnyt järjestö, joka tarjoaa tukea ja apua va-pautuvalle vangille. KRISin neljä perusperiaatetta ovat päihdeettömyys, rehellisyys, toveruus ja yhteisvastuullisuus. Näihin sitoutuva vanki saa apua kohtalotovereiltaan,

ja KRISissä toimiva tukihenkilö onkin itse kokenut saman. Aiemmin tekstissä lainattu Kakola ohjelman Sami muun muassa toimii Tampereen KRISissä. Vanki ottaa yhteyttä jo vankilassa ollessaan ja tukihenkilö menee tapaamaan häntä vankilaan. yhteydenpito jatkuu tiiviinä ja vangin vapautuessa hänellä on jo tuttu henkilö vastassa avustamassa ja opastamassa, tai pelkästään tukemassa. Vapautuvan kanssa luodaan tukiverkosto, joka koostuu yhteistyökumppaneista sekä muista alueen toimijoista. (Mikä Kris on?)

KRIS tuli suomeen vuonna 2001. Aluksi se toimi nimellä RRY (Rikollisten Revanssi Yhteiskunnassa, suora käänös Ruotsin nimestä K.R.I.S. eli Kriminellas Revansch i Samhället. Huhtikuussa 2003 nimi vaihdettiin KRIS Suomeksi ja yhdistys rekisteröitiin sekä vankilatyö aloitettiin. Vuoden 2004 alusta toimintaa oli Loviisassa, Hämeenlinnassa, Helsingissä, Nurmeksessa ja Uudessakaupungissa. KRIS Tampere ry aloitti kesällä 2004. Vuosina 2006–2007 suomeen oli ehditty perustaa kymmenkunta KRISin toimipaikkaa. KRIS on tehnyt itseään aktiivisesti tunnetuksi monin eri tavoin, osallistumalla seminaareihin ja valtakunnallisiin tapahtumiin sekä vieraillemalla mm. oikeusministeriössä, Eduskunnassa, vankiloissa. KRIS on tietävästi suomen ainoa järjestö joka koostuu lähes pelkästään entisistä päihdeongelmaisista rikollisista. (Mikä Kris on?)

KRIS auttaa vankia monin tavoin. Vankilassa oloaikana työ sisältää infoa, kahdenkeskisiä tapaamisia luottohenkilön kanssa, lomasaattoja, vertaistukea. Vapautumisen hetkellä tukihenkilö tulee portille vastaan ja auttaa vapautumiseen liittyvien asioiden järjestelyissä, tukee koevapauden aikana ja tarjoaa vertaistukea. Vapautumisen jälkeen ollaan vapautuneen kanssa puhelinyhteydessä, tarjotaan työelämävalmennusta, päivystystä hätätilanteessa, vertaistukea, ryhmäiltoja, ja autetaan muissa tärkeissä vapautuneen elämään liittyvissä asioissa. (Mikä Kris on?)

Tietoa KRIS Suomen jäsenistä ei ole saatavilla, mutta esimerkiksi pelkästään KRIS-Tampere ry:n varsinaisia jäseniä on 237, joten apua voidaan järjestää useammallekin vangille. KRISiin voivat hakea töihin päihdeongelmataustaiset ihmiset, joten tällä varmistetaan vangin saavan tukea saman kokeneelta ihmiseltä. Vankilasta vapautuminen voi olla haastava hetki vangille, elämän aloittaminen uudestaan puhtaalta pöydältä voi käydä helpommin, kun ympärillä on päihteeton ja rehellinen tukiverkko entisten kavereiden sijaan. Kaikille ystäväpiiriin jättäminen ei ole helppoa, mutta palaaminen

porukkaan saattaa johtaa uuteen rikoskierteeseen. Vankilassa oloaikana vanki on ehkä päässyt eroon päihteistä ja haluaa siviilissä jatkaa samalla linjalla. (Mikä Kris on?)

9 HYVÄKSYTYT LAKIESITYKSET

Viimeisimpänä on uutisoitua eduskunnan hyväksymä lakiesitys lyhyehkön tuomion kotona suorittamisesta. Eduskunta hyväksyi, että korkeintaan kuuden kuukauden ehdottoman tuomion voisi tuomittu suorittaa kotonaan eli joutumatta suljettuun vankilaan. Vankia valvottaisiin jalkapannalla sekä muin teknisin keinoin. Hallituksen esityksessä oli maksimi tuomion pituus kahdeksan kuukautta, mutta eduskunta katsoi tuomion pituuden lyhyemmäksi. Täten lyhyt tuomio ei katkaisisi tuomitun mahdollisuutta käydä töissä tai jatkaa opintoja, vaan hän voisi edelleen jatkaa normaalia elämää, joskin erittäin valvottuna. Eduskunta hyväksyi lain äänin 152-6. (Vanki voi päästä kotiin panta nilkassa 2011.)

Vastaan olleet kansanedustajat olivat pääosin kokoomuspuolueesta ja ammatiltaan poliiseja. Juha Hakola, poliisi Helsingistä, kritisoi ehdotusta näin: *”Tänä päivänä vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan kahdeksan kuukauden ehdoton vankeusrangaistus tuomitaan teosta, joka väkivaltapuolella lähentelee törkeää pahoinpitelyä.”* Orimattilainen poliisi Kalle Jokinen sanoi, ettei nykykansan oikeustaju ymmärtäisi sitä, että henkilö on tuomittu vakavasta rikoksesta, mutta tämä edelleen voi käydä jääkiekkotteluissa ja kuntosalilla. Kauhavalaispoliisi Petri Salo taas uskoo, että jos menee Pohjanmaalaiseen publiin kertomaan eduskunnan suunnittelema valvontarangaistuksesta, saa osakseen vain ”kojootin naurun”.

Kimmo Kiljunen kuitenkin puolustelee esitystä inhimillisyydellä. Vaikka hallitus on esitystä perustellut muun muassa vankilukujen pienentämisellä ja kustannussäästöillä. *”Minusta se on perusteltu sen vuoksi, että se on inhimillinen, oikea tapa lähestyä vankeja. Vanki on ihminen.”* Kiljunen sanoi. Muita hyviä puolia olisi vankilan rikollisia asenteita ihannoivalta alakulttuurilta välttyminen, ja Ruotsista ja Virossa on vastaavasta valvonnasta saatu hyviä kokemuksia nuorten rikoskierteiden katkaisemisesta. (Kokoomuspoliisit: jalkapanta rangaistuksena aiheuttaisi ”kojootin naurun” 2010.)

Kirjoittajan oma näkökulma: Se, mitä ehdottoman tuomion muuttamisesta ”kotituomioksi” tulee, jää nähtäväksi. Mitä enemmän tässä itse olen lueskellut vankilajuttuja, olen alkanut paremmin ymmärtää vankilan vapautusmerkityksen, ja pitänyt nykyvan-

kilaa hyvänä tapana tuomita rikoksenteijä. Toivon vain, että tuomiot pidettäisiin edelleen tuomioina. Liiallinen vangin huysääminen ei aina ole hyväksi. Joskus se normaalista elämästä eristäminen, vaikka lyhyeksi aikaa, saa vangin irrottautumaan vanhoista kuvioista, pääsemään irti päihderiippuvuudesta, ja ehkä vankilassa oleminen saa myös vangin ajattelemaan menneisyyttään ja tulevaa. Tämä jalkapantavalvonta ei tokikaan ole kaikkia varten, ja onkin vain lyhyen tuomion saaneille, mutta en tiedä, onko tämä vähän liian lepsua jo. Tietysti on hyvä, jos tuomittu saa jatkaa työssään tai opintojaan ilman ”turhia” keskeytyksiä, mutta vankila on kuitenkin määritetty rangaistuslaitokseksi, ja ehdoton vankeusrangaistus tarkoittaa tuomiota suoritettavan vankilassa. Toivottavasti tämä käytäntö todetaan hyväksi ja toimivaksi, mutta katsotaan mitä tulee seuraavaksi.

Toinen eduskunnan hyväksymä lakimuutos koskee elinkautisvankien vaarallisuusselvitystä. Psykiatrinen vankisairaala kartoittaa ehdonalaiseen pääsevän vangin riskit syyllistyä uudestaan rikokseen. Lakimuutos tuli hallituksen mietinnän alle, kun Porvoossa viime kesänä entinen elinkautisvanki pääsi vapautumisen jälkeen surmaamaan kolme ihmistä. Elinkautinen tuomio suomessa tarkoittaa rikosnimikkeenä murhaa, joten näiden vankien jatko on hyvä kartoittaa. Myös ehdonalaiseen kuuluvaa valvontaa halutaan lisätä. Lain tarkoituksena on arvioida vangin vaarallisuus vapautuessaan ja tarkistaa hänen kykynsä sopeutua yhteiskuntaan elinkautistuomion ja aiemman henkirikostaustansa jälkeen. (Elinkautisvangit tarkempaan syyniin 2011.)

LÄHTEET

Elinkautisvangit tarkempaan syyniin. Uutiset 10.2.2011. Iltalehti. Saatavissa:
http://www.iltalehti.fi/uutiset/2011021013167150_uu.shtml [viitattu 11.2.2011]

Euroopan neuvoston vankilasäännöt. 2007. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Rikosseuraamusvirasto.

Hallituksen esitys Eduskunnalle vankeutta ja ehdonalaista vapauttamista koskevaksi lainsäädännöksi. Finlex. Saatavissa:
<http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2004/20040262> [viitattu 17.1.2011]

Heinonen, A. 1998. Teräsmies ja kävelevä hyypiö. Tietosanoma OY

Härkönen, L. 2010. Konnunsuon vankila myyty. Uutiset 22.11.2010. Helsingin Sanomat. Saatavissa:
<http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/Konnunsuon+vankila+myyty/1135261827831>[viitattu 14.12.2010]

Kakola, 2010. Yle TV1, 18.11.2010.

Karsikas, V. 1989. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisuja, Kriminaalihuoltotyö Suomessa. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Kokoomuspoliisit: jalkapanta rangaistuksena aiheuttaisi ”kojootin naurua”. Uutiset 24.3.2010. Iltasanomat. Saatavissa:
<http://www.iltasanomat.fi/kotimaa/Kokoomuspoliisit%20jalkapanta%20rangaistuksen%20aiheuttaisi%20kojootin%20nauraa/art-1288338806368.html> [viitattu 21.1.2011]

Kurki, L., Kurki-Suutarinen, M. & Taruvuori K. 2010, Muurien sisällä – Sosiokulttuurinen innostaminen vankilassa. Tampere: Tampereen Yliopistopaino OY.

Kysy Kakolasta – Kure vastaa. 3.11.2010. Saatavissa:
<http://tv2.yle.fi/juttuarkisto/kakkonen-kertoo/kysy-kakolasta-kure-vastaa> [viitattu: 9.1.2011]

Kysy mitä vain. 12.12.2005. Helsingin kaupunginkirjaston kotisivut. Saatavissa: <http://igs.kirjastot.fi/iGS/kysymykset/haku.aspx?word=Yleinen+j%C3%A4rjestys> [viitattu 11.1.2011]

Marttunen, M. & Takala, J-P. 2002, Nuorisorangaistus 1997–2001 – Uuden rangaistuslajin arviointi. Helsinki: Oikeuspoliittinen Tutkimuslaitos.

Mikä KRIS on? Kris Suomi ry:n kotisivut. Saatavissa: www.kris.fi [viitattu 1.2.2011]

Miten vankilassa voi hoitaa parisuhdetta ja vanhemmuutta. Portti vapauteen -sivusto. Saatavissa: <http://www.porttivapauteen.fi/yhteiset/index.php?id=573> [viitattu 11.12.2010]

Mohell, U. & Pajuoja, Jussi. 2006, Vankeuspaketti – Vankeinhoidon kokonaisuudistus käytännössä. Helsinki: Tietosanoma.

Myhrberg, P. 2007, Vangin asema ja valvonta. Espoo: Rikosseuraamusalan koulutuskeskus.

Nykänen, H. & Tervo, J. 2010, Nokka – Kiven sisällä. Helsinki: Johnny Kniga.

Oikeusministeri Leena Luhtanen: Vankiloille saatava laajemmat valtuudet tarkastaa vankien kirjeitä. 16.11.2006. Oikeusministeriön kotisivu. Saatavissa: <http://www.om.fi/1163179786330> [viitattu: 11.1.2011]

Paaso, J. 2010. Suomen ensimmäinen perheosasto Vanajan vankilaan. Uutiset 12.4.2010. Saatavissa: http://yle.fi/alueet/hame/2010/04/suomen_ensimmaisen_perheosasto_vanajan_vankilaan_1599737.html [viitattu 13.1.2011]

Perheosasto parantaa vankilassa olevien lasten oloja. 8.12.2009. Ensi- ja turvakotienliiton kotisivut. Saatavissa: <http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/liitto/tiedotteet/?x1564214=3038898> [viitattu 13.1.2011]

Rikoslaki 2c luku

Rikosseuraamuslaitoksen kotisivut. Saatavissa: www.rikosseuraamus.fi [viitattu 12/2010]

Suomen vankiloiden ensimmäinen perheosasto avattiin Hämeenlinnassa, lähtökohtana lapsen etu. Sosiaali- ja terveystieteiden tiedote 119/2010. Saatavissa: <http://www.stm.fi/tiedotteet/tiedote/view/1490609> [viitattu: 13.1.2011]

Vierailulle vankilaan. Suomen Punainen Risti. 1996. Suomen Punaisen Ristin julkaisuja 33.

Vankeinhoitolaitos – analyysi toiminnasta ja kehittämisehdotuksia. 1988. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisuja. Helsinki.

Vankeinhoidon perusteet. 2002. Vankeinhoidon koulutuskeskus. Tietosanoma OY.

Vankeuslaki luvut 1., 4., 9., 11., 15.

Vanki voi päästä kotiin panta nilkassa. Uutiset 19.1.2011. Helsingin Sanomat. Saatavissa: <http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/Vanki+voi+p%C3%A4%C3%A4st%C3%A4+kotiin+panta+nilkassa/1135263162464> [21.1.2011]

Vankien kirjesalaisuus palasi eduskuntaan. 21.11.2006. Saatavissa: <http://web.eduskunta.fi/Resource.phx/pubman/templates/1.htx?id=513> [viitattu: 11.1.2011]

Vankilakohtaiset arviot. Rikosseuraamusvirasto. Saatavissa: <http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/wyiy391k.pdf> [viitattu 11.11.2010]

Vankilasta vapautuvien jälkihuolto. Portti vapauteen –sivusto. Saatavissa: http://www.porttivapauteen.fi/yhteiset/tietopankki/rikostaustainen_yhteiskunnassa/vankilasta_vapautuvien_jalkihuolto/?id=359 [viitattu 11.12.2010]

LIITE 1 Vankiloiden uudet nimet

Muuttuvat nimet

Entinen nimi

Uusi nimi

Suljetut laitokset

Helsingin keskusvankila

Helsingin vankila

Helsingin lääninvankila

Helsingin tutkintavankila

Hämeenlinnan keskusvankila

Hämeenlinnan vankila

Hämeen lääninvankila

Kylmäkosken vankila

Keravan nuorisovankila

Keravan vankila

Konnunsuon keskusvankila

Konnunsuon vankila

Kuopion lääninvankila

Kuopion vankila

Mikkelin lääninvankila

Mikkelin vankila

Oulun lääninvankila

Oulun vankila

Pelson keskusvankila

Pelson vankila

Pohjois-Karjalan lääninvankila

Pyhäselän vankila

Riihimäen keskusvankila

Riihimäen vankila

Sukevan keskusvankila

Sukevan vankila

Turun keskusvankila

Turun vankila

Turun lääninvankila

Turun tutkintavankila

Uudenmaan lääninvankila

Jokelan vankila

Vaasan lääninvankila

Vaasan vankila

Avolaitokset

Laukaan varavankila

Laukaan vankila

Naarajärven varavankila

Naarajärven vankila

Satakunnan avovankila

Satakunnan vankila

Sulkavan kurssikeskus

Sulkavan vankila

Vilppulan varavankila

Vilppulan vankila